

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI DELEGATURA WE WROCŁAWIU

Nr ewid.: 21/98/P97201/LWR

LWR - 41023 - 0/97

I N F O R M A C J A

o wynikach kontroli
wybranych programów i planów ochrony środowiska
na obszarze Sudetów

Wrocław - wrzesień - 1998 r.

SPIS TREŚCI

	<u>Strona</u>
I. CZĘŚĆ OGÓLNA	3
1. Charakterystyka kontroli	3
2. Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności	4
3. Wnioski	9
II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA	11
1. Charakterystyka stanu prawnego w zakresie kontrolowanej działalności	11
2. Uwarunkowania organizacyjno-ekonomiczne kontrolowanej działalności	21
3. Ważniejsze ustalenia kontroli	24
3.1. Realizacja programów i planów ochrony środowiska na obszarze Sudetów	24
3.1.1. Realizacja „Programów” PHARE i współpraca międzynarodowa	26
3.1.2. Realizacja programów i planów w zakresie ograniczania emisji zanieczyszczeń do powietrza na obszarze Sudetów	30
3.1.3. Ochrona wód powierzchniowych i gospodarka ściekowa	32
3.1.4. Gospodarka odpadami na obszarze Sudetów	35
3.1.5. Finansowanie zadań proekologicznych na obszarze Sudetów	37
3.1.6. Naliczanie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska	39
3.1.7. Gospodarka w lasach nie stanowiących własności Skarbu Państwa	41
3.2. Realizacja planów ochrony przyrody na obszarze Sudetów	42
3.3. Realizacja planów urządzenia lasu w nadleśnictwach sudeckich	45
III. OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI	52
1. Zasięganie informacji	52
2. Podpisanie protokołów kontroli	53
3. Postępowanie pokontrolne	53
4. Wykonanie wniosków NIK	58
5. Efekty finansowe kontroli	59

Załączniki:

1. Wykaz jednostek objętych kontrolą.
2. Wykaz aktów prawnych i przepisów branżowych dotyczących kontrolowanej działalności.

I. CZĘŚĆ OGÓLNA

1. Charakterystyka kontroli

Temat: Realizacja wybranych programów i planów ochrony środowiska na obszarze Sudetów w latach 1994-1997 (I półrocze).

Numer: P/97/201.

Rodzaj: Kontrola planowa.

Inicjator: Inicjatywa własna NIK.

Cel: Celem kontroli była ocena realizacji wybranych programów i planów ochrony środowiska na obszarze Sudetów w województwie jeleniogórskim i wałbrzyskim, a także programów „PHARE Czarny Trójkąt”, planów ochrony przyrody w Karkonoskim Parku Narodowym i Parku Narodowym Gór Stołowych oraz ocena działań podejmowanych przez skontrolowane jednostki dla odwrócenia i zapobiegania dalszej degradacji środowiska w rejonie Sudetów.

Tematyka:

W ramach kontroli - prowadzonej po raz pierwszy w takim zakresie - badano zagadnienia związane z realizacją programów oraz planów ochrony środowiska i przyrody województw jeleniogórskiego i wałbrzyskiego, a także zagospodarowania przestrzennego parków krajobrazowych w tych województwach. Analizowano ponadto zmiany zachodzące w środowisku Sudetów na przestrzeni ostatnich lat (trzy i pół roku).

Podczas badań kontrolnych koncentrowano się przede wszystkim na zagadnieniach dotyczących:

- oceny realizacji programów i planów ochrony środowiska na obszarze Sudetów w województwach jeleniogórskim i wałbrzyskim, a także planów ochrony przyrody,
- współpracy międzynarodowej w zakresie zmniejszenia zanieczyszczeń środowiska oraz efektów uzyskanych z tytułu zrealizowanych inwestycji, w szczególności z udziałem środków PHARE „Czarny Trójkąt”,
- redukcji emisji zanieczyszczeń do atmosfery,
- poprawy czystości wód powierzchniowych i gospodarki ściekami,
- gospodarki odpadami komunalnymi i przemysłowymi,
- naliczania opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska,
- gospodarki w lasach nie stanowiących własności Skarbu Państwa,
- wykonywania przez Okręgową Dyрекcję Gospodarki Wodnej, zadań związanych z utrzymaniem urządzeń wodnych i eksploatacją wód powierzchniowych na terenie Sudetów,
- realizacji planów urządzenia lasów w nadleśnictwach sudeckich.

Badany okres: lata 1994-1997 (I półrocze).

Czas przeprowadzenia kontroli: od 30 czerwca do 10 grudnia 1997 r.

Jednostki

kontrolowane: Urzędy Wojewódzkie w Jeleniej Górze i Wałbrzychu, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych we Wrocławiu (RDLP), Okręgowa Dyrekcja Gospodarki Wodnej we Wrocławiu (ODGW), Leśny Bank Genów w Kostrzycy (LBG), Karkonoski Park Narodowy (KPN) i Park Narodowy Gór Stołowych (PNGS) oraz 8 nadleśnictw. Ponadto wykorzystano ustalenia kontroli w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym w Wałbrzychu.
Wykaz skontrolowanych jednostek stanowi załącznik nr 1 do niniejszej Informacji.

Współpraca z innymi organami kontroli:

W ramach kontroli realizacji wybranych programów i planów ochrony środowiska na obszarze Sudetów w latach 1994-1997 (I półrocze) współpracowano z:

- ♦ wojewódzkimi inspektorami ochrony środowiska w Jeleniej Górze i Wałbrzychu (WIOŚ) w zakresie zagranicznego, regionalnego i lokalnego monitoringu środowiska.

Jednostka przeprowadzająca kontrolę:

Delegatura Najwyższej Izby Kontroli we Wrocławiu.

Zastrzeżenia do materiałów kontroli

Do protokołów kontroli, jak i wystąpień pokontrolnych skontrolowane jednostki nie wносиły zastrzeżeń.

2. Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności

2.1. W geograficznym podziale kraju wyodrębniono Krainę Sudecką, obejmującą terytorialnie m.in. przeważającą część województwa jeleniogórskiego i wałbrzyskiego. Administracyjnie podział geograficzny nie był uwzględniany, dlatego też w opracowywanych programach i planach, zagadnienia dotyczące ochrony środowiska ujmowano kompleksowo, w odniesieniu do całych województw.¹

Wojewodowie w województwie jeleniogórskim i wałbrzyskim w sposób odmienny realizowali obowiązek wynikający z art. 90 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 30 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska², w brzmieniu obowiązującym do końca 1997 r.,

¹ Protection of forest ecosystems (Grant GEF 05/211685 POL Forest Biodiversity Protection Project) Piotr Paschalis and Stefan Zajęczkowski Warsaw 1994.

² Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 ze zm.)

w zakresie określania programów ochrony środowiska i zapewnienia warunków niezbędnych do realizacji przepisów o ochronie środowiska.

Realizowane w województwie jeleniogórskim dwa programy ochrony środowiska, tj.: „Polityka ekologiczna województwa jeleniogórskiego” (opracowana przez Wojewodę) oraz „Strategia rozwoju gospodarczego województwa jeleniogórskiego” przyjęte zostały w drodze uchwał Sejmiku Samorządowego Gmin Województwa Jeleniogórskiego i miały charakter niewładczy. Obydwa programy zostały zaakceptowane przez Wojewodę Jeleniogórskiego do realizacji przez terenowe organy rządowej administracji ogólnej. Wydatki poniesione za ich opracowanie wyniosły 86,9 tys. zł.

W województwie wałbrzyskim realizowane były (opracowane przez Wojewodę) dwa programy ochrony środowiska, tj. „Program ochrony środowiska województwa wałbrzyskiego do roku 2010” i „Plan Rozwoju Województwa Wałbrzyskiego na lata 1996-2005”, w którym zawarty był również program dotyczący poprawy stanu środowiska naturalnego”. „Program ochrony środowiska województwa wałbrzyskiego do roku 2010” przyjęty został uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Wałbrzychu w 1990 r. i miał charakter aktu prawa miejscowego.

Zadania przewidziane do zrealizowania, ujęte w opracowanych przez wojewodów programach, mające na celu poprawę zarówno stanu środowiska Sudetów, jak i jego ochronę, określono z różną szczegółowością, niejednokrotnie w sposób hasłowy i często z opóźnieniem w stosunku do założeń ustalonych w programach. W niektórych przypadkach nie sprecyzowano skali zadań niezbędnych do wykonania, nie podano terminów ich realizacji ani wysokości nakładów finansowych. Poza tym nie uwzględniały aktualnego stanu prawnego i wynikających z obowiązujących przepisów zadań dla służb wojewody oraz innych jednostek zaangażowanych w realizację zadań dotyczących poprawy środowiska (opis str. 24-26).

2.2. W sferze międzynarodowej, w problematyce ochrony środowiska kontakty wojewodów, głównie z Czechami i Niemcami, były m.in. konsekwencją realizacji wspólnej deklaracji podpisanej w czerwcu 1991 r. przez Ministrów Ochrony Środowiska Niemiec, Czech i Polski na spotkaniu w Dobris. Zgodnie z postanowieniami tej deklaracji przystąpiono do współpracy z Radą Unii Europejskiej w ramach „Programu PHARE -

Czarny Trójkąt”.

W efekcie tej współpracy z Funduszu PHARE uzyskano środki na realizację proekologicznych inwestycji w Sudetach na obszarze obu województw, m.in. 1.649 tys.ECU w postaci sprzętu do wyposażenia polskich stacji monitorowania powietrza na obszarze pogranicza Polski, Czech i Niemiec.

Ze środków PHARE dofinansowywano realizację tzw. małych projektów w zakresie ochrony wód i powietrza, głównie budowy oczyszczalni ścieków i kotłowni. (opis str. 26-30).

2.3. Efektem realizacji programów ochrony środowiska było zmniejszenie emisji zanieczyszczeń pyłowych do atmosfery z 67,6 tys.Mg w 1994 r. do 29,1 tys.Mg w 1996 r., osiągnięte przede wszystkim poprzez wprowadzenie zmian technologicznych w 107 zakładach produkcyjnych, remonty i modernizację przedsiębiorstw (np. Elektrociepłowni „Turów” w Bogatyni) oraz likwidację uciążliwych dla środowiska zakładów. Na poprawę czystości powietrza wpływ miały zarówno zmiany w gospodarce, dotyczące szczególnie ograniczenia wydobycia węgla przez kopalnie, a także produkcji w zakładach koksowniczych, stanowiących w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych istotne źródło emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego, jak również realizowanie inwestycji, zwłaszcza związanych z wprowadzaniem paliw płynnych lub gazowych w kotłowniach lokalnych, w miejsce stosowanych paliw kopalnych (opis str. 30-32).

2.4. Jako niedostateczną należy ocenić poprawę czystości wód powierzchniowych na obszarze Sudetów. Wody tych rzek tylko na odcinku 9,1 km (na 664,7 km objętych monitoringiem) odpowiadały jakościowo I klasie czystości (tj. wodom nadającym się do zaopatrzenia ludności w wodę do picia i hodowli ryb łososiowatych), a na odcinkach o łącznej długości 66 km - II lub III klasie czystości. Wody wzmiankowanych rzek na pozostałej długości, tj. 589,6 km nie odpowiadały normom (wody pozaklasowe). O stanie sanitarnym wód zdecydowała przede wszystkim duża ilość nieoczyszczonych ścieków komunalnych i przemysłowych, odprowadzanych do wód powierzchniowych. Zbyt mała jest nadal ilość wysokosprawnych oczyszczalni ścieków oraz ich nadmierne przeciążenie, uniemożliwiają właściwą redukcję zanieczyszczeń. Nakłady finansowe poniesione w analizowanym okresie na realizację inwestycji związanych z budową urządzeń oczyszczających głównie z Funduszy Ochrony Środowiska w kwocie 16.061 tys. zł, nie doprowadziły dotychczas do istotnej poprawy czystości wód w rzekach.(opis str. 32-35).

2.5. Nie została rozwiązana na terenie Sudetów gospodarka odpadami, pomimo że badane programy zarówno z województwa jeleniogórskiego, jak i wałbrzyskiego zakładały poprawę w tym względzie. Nadal brak jest wystarczającej ilości składowisk odpadów komunalnych, co powoduje między innymi powstawanie tzw. dzikich wysypisk, szczególnie w lasach. W początkowym etapie znajduje się także organizacja usuwania odpadów na terenach wiejskich. Porządkowanie gospodarki odpadami, a w szczególności miejsc ich składowania, było utrudnione w związku z oporem społeczności lokalnych i władz gmin wobec lokalizacji nowych obiektów gospodarki odpadami. Nie rozwiązano dotychczas problemu unieszkodliwiania odpadów szpitalnych, utylizacji niebezpiecznych odpadów przemysłowych oraz selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, pomimo ujęcia tych zagadnień w omawianych programach i planach. Spalanie odpadów medycznych z naruszeniem obowiązujących przepisów, bez segregacji, prowadzono w kotłowniach węglowych centralnego ogrzewania lub spalarniach pozbawionych jakichkolwiek urządzeń redukujących emisję toksycznych substancji, powstających podczas spalania.

Pewną poprawę w tym względzie odnotowano w woj.wałbrzyskim, bowiem podjęto działania mające na celu modernizację istniejącej kotłowni Szpitala w Wałbrzychu. Niemniej jednak możliwości technologiczne

nowo uruchomionej spalarni były wykorzystywane w zbyt niskim stopniu - spalano 181 ton przy rocznej możliwości od 600 do 900 ton (opis str. 35-37).

2.6. Zadania ujęte w programach ochrony środowiska Sudetów na obszarze województw jeleniogórskiego i wałbrzyskiego realizowane były przy udziale środków budżetu państwa, a także Narodowego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Funduszu PHARE.

Z budżetu państwa na inwestycje proekologiczne wydatkowano w latach 1994-1997 (I półrocze) 59,2 mln zł, głównie w województwie wałbrzyskim 53,6 mln zł.

Na podstawie składanych wniosków dotyczących ochrony środowiska z Narodowego i Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w omawianych województwach przekazano gminom, jednostkom budżetowym i podmiotom gospodarczym środki finansowe w formie dotacji i pożyczek, w kwocie ponad 163,6 mln zł, które wspierały w latach 1994-1997 (I półrocze) realizację kilkuset zadań proekologicznych na terenie Sudetów.

Z dwóch dotychczas realizowanych w 1992 r. oraz 1995 r. (w cyklu 3-letnim) budżetów PHARE na realizację zadań z zakresu ochrony środowiska otrzymano w latach 1992-1997 łącznie 4.917 tys. ECU (wg kursu z października 1997 r. 18.685 tys. zł), co w stosunku do przeznaczonych na inwestycje proekologiczne środków z Narodowego i Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (163,6 mln zł) stanowiło 11,4%.

Sposób rozdysponowania i wykorzystania środków finansowych na realizację przedsięwzięć proekologicznych nie budzi zastrzeżeń pod względem legalności, rzetelności i celowości, z wyjątkiem 3 dotacji w łącznej kwocie 270 tys. zł nie rozliczonych zgodnie z zasadami określonymi w przepisach regulujących zasady przyznawania i rozliczania dotacji na dofinansowanie inwestycji ujętych w regionalnych programach restrukturyzacyjnych.(opis str. 37-39).

2.7. W latach 1995 i 1996 wojewodowie wymierzili opłaty za gospodarcze korzystanie przez podmioty ze środowiska naturalnego w wysokości 171,7 mln zł (w woj.jeleniogórskim 140,6 mln zł, woj.wałbrzyskim 31,1 mln zł). Nie zostały one jednak w całości wyegzekwowane, a stan zaległości na 30 czerwca 1997 r. wyniósł 9,3 mln zł. Negatywnie należy ocenić fakt (uwzględniając kryterium rzetelności) braku aktualnych ewidencji jednostek zobowiązanych do wnoszenia takich opłat. Nie dokonywano także pełnej weryfikacji wykazów zawierających dane o rodzaju i ilości zanieczyszczeń, na podstawie których naliczone były opłaty. Nie dotrzymano terminów przewidzianych w Kodeksie postępowania administracyjnego dotyczących postępowania i wydawania decyzji wymierzających opłaty (opis str. 39-41).

2.8. Niewystarczające środki finansowe przekazywane w latach 1994-1997 Okręgowej Dyrekcji Gospodarki Wodnej we Wrocławiu spowodowały ograniczenie lub zaniechanie realizacji zadań związanych z utrzymaniem i eksploatacją wód powierzchniowych, a także z usuwaniem szkód powodziowych. Na terenie Sudetów planowano, w ramach regionalnego perspektywicznego planu rozwoju gospodarki wodnej i ochrony wód rzek w latach 1994-2000, wykonanie zabudowy regulacyjnej na długości 449,5 km. Tymczasem w związku z niedoborem środków od 1994 r. do końca I półrocza 1997 r. wykonano zaledwie 19,1 km, tj. 4,2% zakresu rzeczowego.

W latach 1995-1996 Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa przyznał z budżetu centralnego na utrzymanie cieków wodnych odpowiednio 25,6 mln zł i 28,9 mln zł, co stanowiło odpowiednio 24,6% i 27,3% rzeczywistych potrzeb oraz 1,28 i 1,44% wartości majątku. W zakresie planowania robót pod przekazywane corocznie na działalność ODGW środki finansowe, nie stwierdzono nieprawidłowości.

Na niewystarczające nakłady inwestycyjne na gospodarkę wodną mającą bezpośredni wpływ na stan zabezpieczenia przeciwpowodziowego w kraju wskazano także w opracowanej informacji Najwyższej Izby Kontroli z maja 1998 r. dotyczącej „wyników kontroli stanu zabezpieczenia przeciwpowodziowego kraju oraz przebiegu działań ratowniczych w czasie powodzi na terenach południowej i zachodniej Polski w lipcu 1997 r.”.

2.9. Wojewodowie, nadzorujący gospodarkę w lasach nie stanowiących własności Skarbu Państwa, nie w pełni realizowali postanowienia ustawy o lasach³. Nie zlecano wykonania planów urządzenia lasu dla części lasów stanowiących własność osób fizycznych, nie zobowiązano też wszystkich osób prawnych (gmin, rolniczych spółdzielni produkcyjnych) do sporządzenia brakujących planów urządzenia lasu. Nie opracowano wszystkich wymaganych planów ochrony dla rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych. Niektórych opracowań nie dostosowano do wymogów ustawy o ochronie przyrody⁴ (opis str. 41-45).

2.10. Nasilające się od 1980 r. i mające charakter klęski ekologicznej zamieranie drzewostanów sudeckich, szczególnie monolitycznych lasów świerkowych, powiększyło znacznie areał gruntów leśnych wymagających nasadzeń. Pozytywnie więc ocenić należy działania podejmowane przez Regionalną Dyrekcję Lasów Państwowych i kontrolowane nadleśnictwa sudeckie, w wyniku których powierzchnia do odnowienia zmniejszyła się w ostatnim dziesięcioleciu w Sudetach o 1.018 ha (25,5%). Skład gatunkowy 98,8% nowo zakładanych upraw leśnych zbliżył się do pożądanego dla danego typu siedliskowego.

Pozytywną inicjatywą było także wybudowanie Leśnego Banku Genów, którego zadaniem jest m.in. ratowanie ginących, cennych gatunków drzew, krzewów i roślin dna lasu oraz założenie Szkołki Kontenerowej

---

³ Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U. Nr 101, poz. 114 ze zm.)

⁴ Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 114, poz. 492 ze zm.)

w Kostrzycy, prowadzącej produkcję sadzonek z zakrytym systemem korzeniowym, bardziej przydatnych do zalesienia ubogich siedlisk górskich w Sudetach.

Negatywnie jednak ocenić należy to, że zarówno w przypadku Banku Genów, jak i Szkołki Kontenerowej, nie wykorzystano w pełni ich możliwości technologicznych oraz zdolności produkcyjnych.

Kontrolowane nadleśnictwa nie w pełni dotrzymywały, określonego ustawą 2-letniego terminu odnawiania wylesionych powierzchni leśnych. Ilość wykonanych cięć pielęgnacyjnych nie odpowiadała rozmiarom przyjętym w planach urządzania lasu i wpływała na przekroczenie pozyskania drewna z użytków przedębnych.

Brak windykacji należności w kontrolowanych nadleśnictwach, powodował zwiększanie zadłużenia odbiorców surowca drzewnego i wzrost należności wymagalnych, które na 30 czerwca 1997 r. przekroczyły 7.252 tys. zł i stanowiły ponad 50% ogółu należności. Wadliwie sprawowano także nadzór nad gospodarką łowiecką, szczególnie w zakresie redukcji nadmiernej ilości zwierzyny grubej (jeleni, saren, dzików). Niewykonywanie planowanych odstrzałów doprowadziło do przekroczenia pojemności łowisk, tym samym zwiększyło wielkość szkód w uprawach leśnych i młodnikach (opis str.45- 52).

3. Wnioski

Wyniki kontroli wskazują, że dla realizacji wybranych programów i planów ochrony środowiska na obszarze Sudetów, niezależnie od wykonania wniosków skierowanych do kierowników skontrolowanych jednostek istnieje - zdaniem NIK - potrzeba podjęcia działań o szerszym charakterze, a mianowicie:

I. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa powinien:

1. Dokonać analizy realizacji ustaleń zawartych w deklaracji podpisanej w czerwcu 1991 r. na spotkaniu w Dobris, przez Ministrów Ochrony Środowiska Niemiec, Czech i Polski, celem zapewnienia perspektywicznej kontynuacji proekologicznych inwestycji w Sudetach.
2. Ustalić zasady (modelowy plan) koordynacji działań w dziedzinie ochrony środowiska na terenie Sudetów, uwzględniających kontrole przestrzegania przepisów ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 ze zm.) z jednoczesnym uwzględnieniem obszarów przygranicznych.
3. Dokonywać weryfikacji opracowanych terenowych planów i programów ochrony środowiska pod kątem zapewnienia środków finansowych na ich realizację.
4. Podjęcie inicjatywy legislacyjnej zmierzającej do zmiany art. 90 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska tak by jednoznacznie wynikało z niego jaki charakter mają mieć opracowane przez MOŚZNiL, wojewodów oraz rady gmin, programy zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska wynikające z polityki ekologicznej państwa.

II. Dyrektor Generalny Lasów Państwowych powinien:

1. Podjąć wspólnie z dyrektorami regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych, działania zmierzające do większego wykorzystania Leśnego Banku Genów w Kostrzycy, a szczególnie do powiększenia zasobów genowych najbardziej cennych, zagrożonych wyginięciem i przewidzianych do objęcia ochroną gatunków drzew, krzewów i roślin runa leśnego.
2. Podjąć efektywną współpracę z instytutami naukowymi w celu wypracowania metod długoterminowego przechowywania materiału genetycznego, a tym samym gromadzenia w zasobach Leśnego Banku Genów materiału genetycznego zagrożonych wyginięciem gatunków drzew, krzewów i roślinności dna lasu.
3. Ustalić, dla jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych, ramowe zasady szacowania szkód powodowanych w lasach przez zwierzynę łowną w celu umożliwienia ocen faktycznego poziomu strat i właściwego określenia udziału dzierżawców obwodów łowieckich w kosztach ochrony lasu, w przypadku niewykonywania przez nich planów łowieckich.

III. Wojewodowie województw jeleniogórskiego i walbrzyskiego powinni:

1. Przeanalizować opracowane plany i programy wojewódzkie związane z ochroną środowiska w aspekcie uwzględnienia aktualnego stanu prawnego i wynikających z obowiązujących przepisów zadań dla służb Wojewody oraz innych jednostek zaangażowanych w realizację zadań dotyczących poprawy stanu środowiska szczególnie w rejonie Sudetów. Konieczne jest sprecyzowanie jednoznacznych i konkretnych zadań proekologicznych, z jednoczesnym określeniem nakładów terminów, instytucji odpowiedzialnych za ich realizację oraz wskazaniem źródeł finansowania.
2. Wykorzystanie posiadanych instrumentów prawnych i ekonomicznych dla realizacji określonych programami i planami zamierzeń mających na celu poprawę stanu środowiska.

II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

1. Charakterystyka stanu prawnego w zakresie kontrolowanej działalności

1.1. Problematyka ochrony środowiska uregulowana została w wielu aktach prawnych.

Realizowane w województwie jeleniogórskim dwa programy ochrony środowiska, tj.: „Polityka ekologiczna województwa jeleniogórskiego” oraz „Strategia rozwoju gospodarczego województwa jeleniogórskiego”, w której zawarte były również zadania polegające na przedsięwzięciach proekologicznych, przyjęte zostały w drodze uchwał Sejmiku Samorządowego Gmin Województwa Jeleniogórskiego nr 54/XIV/96

z dnia 13 marca 1996 r. i nr 62/XVII/97 z dnia 20 stycznia 1997 r. wydanych na podstawie art. 77 ust. 1 pkt 8 i 12 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym⁵. W artykule 77 ust. 1 ustawodawca wymienia zadania Sejmiku Samorządowego w sposób enumeratywny, zatem wyliczenie to ma charakter zamknięty, co nie wyklucza jednak możliwości podejmowania przez Sejmik działań na podstawie innych ustaw. Uprawnienia Sejmiku Samorządowego można podzielić na władcze i niewładcze. Adresatami działań władczych mogą być tylko gminy. Do uprawnień władczych należą uprawnienia określone w art. 77 ust. 1 pkt 4-6 ustawy, pozostałe opracowania mają charakter niewładczy⁶.

Stosownie do art. 77 ust. 1 pkt 8 ustawy do zadań sejmiku należy wydawanie opinii w istotnych sprawach województwa, zaś zgodnie z art. 77 ust. 1 pkt 12 do zadań tych należy inicjowanie współdziałania z terenowymi organami administracji rządowej.

Uchwały sejmiku samorządowego województwa jeleniogórskiego przyjmujące obydwa programy miały charakter niewładczy. Obydwa programy zostały zaakceptowane przez Wojewodę Jeleniogórskiego do realizacji przez terenowe organy rządowej administracji ogólnej, stosownie bowiem do art. 17 ustawy z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej⁷ wojewoda współdziała z sejmikiem samorządowym w sprawach rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego zagospodarowania województwa, ochrony środowiska oraz zaspokojenia potrzeb społecznych.

W województwie wałbrzyskim realizowane były dwa programy ochrony środowiska:

- „Program ochrony środowiska województwa wałbrzyskiego do roku 2010”
- „Plan Rozwoju Województwa Wałbrzyskiego na lata 1996-2005”, w którym zawarty był również program dotyczący poprawy stanu środowiska naturalnego”.

„Program ochrony środowiska województwa wałbrzyskiego do roku 2010” przyjęty został uchwałą nr XII/52/90 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Wałbrzychu z dnia 27 kwietnia 1990 r. Uchwała ta podjęta została na podstawie art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 1983 r. o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego⁸ oraz na podstawie art. 90 ust. 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska w brzmieniu wówczas obowiązującym⁹ i miała charakter aktu prawa miejscowego.

Uchwała nr XII/52/90 nie figuruje jednakże w wykazie aktów prawa miejscowego wydanych przez Wojewódzką Radę Narodową w Wałbrzychu i Wojewodę Wałbrzyskiego, które zachowały moc, po przeprowadzonej w 1990 r. reformie administracji, ogłoszonym na podstawie art. 54 ust. 1 ustawy z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej¹⁰ przez Wojewodę Wałbrzyskiego w Dzienniku Urzędowym Województwa Wałbrzyskiego¹¹.

⁵ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. z 1996 r. Nr 13, poz. 74 ze zm.)

⁶ Zygmunt Niewiadomski, Włodzimierz Grzelczak - ustawa o samorządzie terytorialnym z komentarzem - Wydawnictwo Prawnicze W-wa 1990 r. str. 71)

⁷ Ustawa z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej (Dz.U. Nr 21, poz. 123 ze zm.)

⁸ Ustawa o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego z dnia 20 lipca 1983 r. (Dz.U. z 1988 r. Nr 26, poz. 183)

⁹ Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz.U. Nr 3, poz. 6, z 1983 r. Nr 44, poz. 201, z 1987 r. Nr 33, poz. 180 i z 1989 r. Nr 26, poz. 139)

¹⁰ Ustawa z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej (Dz.U. Nr 21, poz.

Stosownie do art. 54 ust. 2 ustawy o terenowych organach rządowej administracji ogólnej, akty nie zamieszczone w wykazie, o którym mowa w art. 54 ust. 1 tracą moc z dniem ogłoszenia tego wykazu.

Dziennik Urzędowy Województwa Wałbrzyskiego, w którym zamieszczono obwieszczenie Wojewody Wałbrzyskiego w sprawie ustalenia wykazu obowiązujących aktów prawa miejscowego ogłoszony został w dniu 31 grudnia 1990 r. Z tym dniem utraciła moc obowiązującą uchwała Wojewódzkiej Rady Narodowej Nr XII/52/90 z dnia 27 kwietnia 1990 r. „Program ochrony środowiska województwa wałbrzyskiego do roku 2010” jest jednak faktycznie realizowany. Uchwałą nr 122/XXX/94 Sejmiku Samorządowego Województwa Wałbrzyskiego z dnia 30 maja 1994 r. wydaną na podstawie art. 77 ust. 1 pkt 8 ustawy o samorządzie terytorialnym program ten został pozytywnie zaopiniowany przez Sejmik.

Zgodnie z art. 21 ustawy o terenowych organach rządowej administracji ogólnej wojewoda wydaje przepisy prawa miejscowego w formie rozporządzenia (wykonawczego, porządkowego). „Plan rozwoju województwa wałbrzyskiego na lata 1996-2005” nie został przyjęty aktem prawa miejscowego w formie rozporządzenia Wojewody Wałbrzyskiego. Natomiast w drodze zarządzeń Wojewody Wałbrzyskiego nr 28/95 z dnia 13 marca 1995 r. i nr 46/94 z dnia 15 kwietnia 1994 r. wydanych na podstawie art. 4 ust. 3 obowiązującej wówczas ustawy o samorządzie terytorialnym, uregulowane zostały sprawy organizacji procesu realizacji tego planu oraz organizacji pracy nad opracowaniem Strategii rozwoju województwa na lata 1996-2005 oraz rocznych Programów Rozwoju wchodzących w skład tego Planu.

„Plan Rozwoju Województwa Wałbrzyskiego na lata 1996-2005” nie ma charakteru dyrektywnego. Plan ten nie był opiniowany przez Sejmik Samorządowy.

Źródła prawa ochrony środowiska można usystematyzować według pięciu grup. Są to:

- przepisy ustaw regulujących podstawowe zasady ochrony środowiska,
- przepisy ustaw regulujących zasady gospodarowania i ochrony zasobów przyrodniczych,
- niektóre przepisy ustaw regulujących różne dziedziny życia społecznego i gospodarczego, które zawierają także normy odnoszące się wprost do ochrony środowiska,
- przepisy organizacyjne,
- umowy międzynarodowe.

1.2. Podstawowymi aktami prawnymi, które regulują zasady ochrony i racjonalnego wykorzystania środowiska oraz zasady ochrony przyrody są - ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie środowiska¹² i ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody¹³.

---

123 ze zm.)

¹¹ Obwieszczenie Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 21 grudnia 1990 r. w sprawie ustalenia wykazu aktów prawa miejscowego wydanych przez Wojewódzką Radę Narodową w Wałbrzychu i Wojewodę Wałbrzyskiego przed dniem 27 maja 1990 r., które zachowują moc obowiązującą (Dz.Urz. Województwa Wałbrzyskiego Nr 16, poz. 228)

¹² Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie środowiska (jednolity tekst Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 ze zm.)

¹³ Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 114, poz. 492 ze zm.)

Stosownie do art. 1 ust. 1 ustawy o ochronie środowiska, środowiskiem w rozumieniu ustawy jest ogół elementów przyrodniczych, w szczególności powierzchnia ziemi z glebą, kopaliny, wody, powietrze, świat roślinny i zwierzęcy a także krajobraz, znajdujących się zarówno w stanie naturalnym, jak też przekształconych w wyniku działalności człowieka.

Stosownie do art. 64 ust. 1 tej ustawy, jednostki organizacyjne i osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą są obowiązane zapewniać ochronę środowiska oraz eliminować lub ograniczać uciążliwości szkodliwe dla środowiska. Zgodnie z art. 82 ust. 1, 2 i 3 jednostka organizacyjna oraz osoba fizyczna wykonująca działalność wpływającą szkodliwie na środowisko, jest obowiązana podejmować działania mające na celu usunięcie przyczyn szkodliwego oddziaływania na środowisko lub zagrożenia i przywrócenie środowiska do stanu właściwego. Wojewoda może ustalić, w drodze decyzji, zakres i sposób wykonywania obowiązku, o którym mowa w ustępie 1, biorąc pod uwagę interes społeczny, istniejący stan zniszczenia lub zagrożenia środowiska oraz faktyczne możliwości wykonania obowiązku. W razie braku wykonania obowiązku, o którym mowa w ust. 1, wojewoda zobowiązuje jednostkę organizacyjną lub osobę fizyczną do uiszczenia na rzecz Narodowego Funduszu oraz wojewódzkich i gminnych funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej kwoty pieniężnej odpowiadającej wysokości szkód wynikłych z naruszenia stanu środowiska.

Stosownie do art. 83 ust. 1 jeżeli wykonanie określonej działalności pogarsza stan środowiska, a w szczególności zagraża zdrowiu, wojewódzki inspektor ochrony środowiska, działający w porozumieniu z wojewodą podejmuje decyzję nakazującą wstrzymanie takiej działalności do czasu zainstalowania urządzeń lub wykonania innych czynności zabezpieczających środowisko. Jak wynika z art. 83 ust. 2 - decyzja o której mowa w ust. 1 jest natychmiast wykonalna.

Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (Dz.U. z 1993 r. Nr 76, poz. 362) z dnia 3 sierpnia 1993 r. w sprawie ustalania listy odpadów niebezpiecznych¹⁴ ustala w § 1 listę odpadów niebezpiecznych stanowiącą załącznik do rozporządzenia. Odpady sanitarne ze szpitali, ośrodków medycznych i klinik, są odpadami szczególnie niebezpiecznymi.

Ochrona środowiska przed odpadami uregulowana była w rozdziale 8 ustawy z 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska¹⁵, do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o odpadach, tj. do dnia 1 stycznia 1998 r.¹⁶ Stosownie do art. 54 ust. 1 ustawy, likwidacja odpadów, których nie można wykorzystać gospodarczo, odbywa się przez unieszkodliwianie, gromadzenie albo wylanie w miejscach wyznaczonych na ten cel w planach zagospodarowania przestrzennego, w sposób zapewniający ochronę środowiska.

Inwestycje związane z unieszkodliwianiem odpadów niebezpiecznych należą do szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi, co wynika z § 2 pkt 12 rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 13 maja 1995 r. w sprawie określenia rodzajów inwestycji szkodliwych dla

---

¹⁴ Dz.U. z 1993 r. Nr 76, poz. 362

¹⁵ Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 ze zm.)

¹⁶ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o odpadach (Dz.U. Nr 96, poz. 592)

środowiska¹⁷. Z tych względów zgodnie z art. 73 ust. 1 pkt 2 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska, obiekty takie nie mogą być budowane w granicach administracyjnych miast.

Spalanie odpadów w kotłowniach szpitalnych, a więc w obiektach nie przeznaczonych do utylizacji odpadów niebezpiecznych i w granicach administracyjnych miast stanowi naruszenie powołanych wyżej przepisów.

Za gospodarcze korzystanie ze środowiska i za wprowadzanie w nim zmian ustawa przewiduje ponoszenie opłat.

Finansowanie zadań związanych z ochroną środowiska dokonywane jest m.in. ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz z wojewódzkich i gminnych funduszy. Stosownie do art. 87 ust. 2 ustawy Narodowy Fundusz i wojewódzkie fundusze posiadają osobowość prawną. Ustawa szczegółowo określa na jakie zadania fundusze te mogą być przeznaczone.

Zgodnie z art. 89 ust. 1 ustawy właściwi ministrowie zapewnią warunki niezbędne do realizacji przepisów o ochronie środowiska przez podległe im oraz nadzorowane jednostki organizacyjne. Natomiast stosownie do art. 90 ust. 1 organy administracji rządowej i organy gminy zapewniają warunki niezbędne do realizacji przepisów o ochronie środowiska na terenie objętym właściwością tych organów oraz przez podległe i nadzorowane jednostki organizacyjne i w oparciu o art. 90 ust. 2 określają programy ochrony środowiska.

W okresie objętym kontrolą ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska regulowała również zasady postępowania z odpadami. Z dniem 1 stycznia 1998 r. weszła w życie ustawa o odpadach¹⁸, która uchyliła w tym zakresie przepisy ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska z wyjątkiem przepisów dotyczących utrzymania porządku i czystości. Jednakże przepisy ustawy o odpadach dotyczące międzynarodowego obrotu odpadami weszły w życie wcześniej, bo w dniu 14 listopada 1997 r.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody, ochrona przyrody oznacza zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie zasobów i składników przyrody, w szczególności dziko występujących roślin i zwierząt oraz kompleksów przyrodniczych i ekosystemów.

Obowiązki z zakresu ochrony przyrody spoczywają na organach państwowych jak i samorządu terytorialnego, a także jednostkach organizacyjnych oraz osobach prawnych i fizycznych prowadzących działalność wywierającą wpływ na przyrodę. Ochrona przyrody jest również obowiązkiem każdego obywatela. Ustawa przewiduje szczególne formy ochrony przyrody.

Stosownie do art. 13 ust. 1 ustawy, objęcie ochroną następuje przez:

- 1) tworzenie parków narodowych,
- 2) uznanie określonych obszarów za rezerваты przyrody,
- 3) tworzenie parków krajobrazowych,
- 4) wyznaczanie obszarów chronionego krajobrazu,
- 5) wprowadzanie ochrony gospodarczej roślin i zwierząt,
- 6) wprowadzanie ochrony indywidualnej.

---

¹⁷ Dz.U. z 1995 r. Nr 52, poz. 284 ze zm.

¹⁸ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o odpadach (Dz.U. Nr 96, poz. 592)

Zarówno dla obszaru parku narodowego wraz z otuliną, jak również dla rezerwatu przyrody sporządza się plan ochrony, który zatwierdza Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (art. 14 ust. 9 i art. 23 ust. 4).

Ustalenia zawarte w planie ochrony dotyczące obszaru poddanego ochronie są wiążące przy sporządzaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, w skład którego wchodzi ten obszar. Plany zagospodarowania przestrzennego dotyczące obszarów, w których skład wchodzi park narodowy wraz z otuliną, wymagają uzgodnienia z dyrektorem parku narodowego.

Utworzenie parku narodowego następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów. Na terenie Sudetów powstały dwa parki narodowe - Karkonoski Park Narodowy¹⁹ i Park Narodowy Gór Stołowych²⁰. Stosownie do art. 14 ust. 3 ustawy nadrzędnym celem parku narodowego jest poznanie, zachowanie całości systemów przyrodniczych danego terenu, wraz z warunkami ich funkcjonowania oraz odtwarzanie zniekształconych i zanikłych ogniw rodzimej przyrody. Zgodnie z art. 15 ustawy park narodowy jest państwową jednostką budżetową.

W parkach narodowych tworzy się Służbę Parków Narodowych. Ochronę mienia, zwalczanie przestępstw i wykroczeń w zakresie ochrony przyrody wykonują funkcjonariusze Straży Parku zaliczani do Służby Parków Narodowych (art. 18 ust. 1 i 2).

Utworzenie parku krajobrazowego zgodnie z art. 24 ust. 4 ustawy, następuje w drodze rozporządzenia wojewody, w którym określa się nazwę parku krajobrazowego, obszar parku i otuliny, ogólne zasady zagospodarowania i wykorzystania parku oraz stosowne ograniczenia, zakazy i nakazy przewidziane w art. 37 ust. 1 ustawy.

Ochrona gatunkowa, jak stanowi art. 27 ust. 1 i 2 ustawy ma na celu zabezpieczenie dziko występujących roślin i zwierząt, a w szczególności gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem, przy równoczesnym zachowaniu różnorodności gatunkowej i genetycznej. Ochronę gatunkową roślin i zwierząt wprowadza się w drodze rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Ponadto, stosownie do art. 27 ust. 6 ustawy, wojewoda może, w drodze rozporządzenia wprowadzić, na czas określony lub nieokreślony, ochronę gatunków roślin lub zwierząt nie objętych przepisami ustawy oraz określić stosowne ograniczenia, zakazy i nakazy wprowadzone na podstawie ustawy. Nadto zgodnie z art. 34 ust. 1 ustawy rada gminy może wprowadzać formy ochrony przyrody, o których mowa w art. 13 ust. 1 pkt 4-6, jeżeli wojewoda nie wprowadził tych form.

1.3. Do ważniejszych ustaw regulujących zasady gospodarowania i ochrony zasobów przyrodniczych, a mających zastosowanie przy rozważeniu problematyki ochrony środowiska obszaru Sudetów należą:

- ustawa o lasach²¹, która określa zasady zachowania ochrony i powiększania zasobów leśnych oraz zasady gospodarki leśnej w powiązaniu z innymi elementami środowiska i z gospodarką narodową.

¹⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1959 r. w sprawie utworzenia Karkonoskiego Parku Narodowego (Dz.U. Nr 17, poz. 90 ze zm.)

²⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z 16 września 1993 r. w sprawie utworzenia Parku Narodowego Gór Stołowych (Dz.U. Nr 88, poz. 407 ze zm.).

²¹ Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 r. (Dz.U. Nr 101, poz. 444 ze zm.)

Stosownie do art. 4 ust. 1 ustawy zarząd nad lasami państwowymi stanowiący własność Skarbu Państwa, z wyjątkiem lasów w parkach narodowych oraz lasów wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa, sprawuje Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe zwane „Lasami Państwowymi”.

Lasy Państwowe są państwową jednostką organizacyjną nie posiadającą osobowości prawnej, która reprezentuje Skarb Państwa w zakresie zarządzanego mienia. W skład Lasów Państwowych wchodzi następujące jednostki organizacyjne:

1. Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych
2. regionalne dyrekcje Lasów Państwowych
3. nadleśnictwa
4. inne jednostki organizacyjne (np. taką jednostką organizacyjną Lasów Państwowych jest Leśny Bank Genów w Kostrzycy).

W ramach sprawowanego zarządu Lasy Państwowe prowadzą gospodarkę leśną, gospo-darują gruntami i innymi nieruchomościami oraz ruchomościami związanymi z gospodarką leśną, a także prowadzą ewidencję majątku Skarbu Państwa i ustalają jego wartość. Nadzór nad Lasami Państwowymi sprawuje zgodnie z art. 4 ust. 4 ustawy Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

Nadzór nad gospodarką leśną w lasach wchodzących w skład Zasobów Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz nie stanowiących własności Skarbu Państwa sprawuje wojewoda lub kierownik rejonowego urzędu rządowej administracji ogólnej (art. 5 ust. 1 ustawy). Wojewoda może powierzyć prowadzenie w jego imieniu niektórych spraw z zakresu nadzoru, o którym mowa w ust. 1, w tym wydawanie decyzji administracyjnych w pierwszej instancji, dyrektorowi regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych lub nadleśniczemu Lasów Państwowych (art. 5 ust. 2 ustawy).

Kierownik urzędu rejonowego może powierzyć prowadzenie w jego imieniu spraw z zakresu nadzoru, o których mowa w ust. 1, w tym wydawanie decyzji administracyjnych w pierwszej instancji, nadleśniczemu (art. 5 ust. 3 ustawy).

Dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych i nadleśniczy wykonują powierzone przez wojewodę lub kierownika urzędu rejonowego zadania, o których mowa w ust. 2 i 3, po zapewnieniu środków finansowych na te cele (art. 5 ust. 4 ustawy).

Lasy Państwowe, zgodnie z art. 54 ustawy, otrzymują z budżetu państwa dotacje celowe na zadania zlecone m.in. w zakresie zagospodarowania i ochrony lasów w przypadku zagrożenia ich trwałości.

Szczegółowe zasady gospodarki finansowej Lasów Państwowych zostały określone w aktach wykonawczych do ustawy, tj. rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 17 grudnia 1991 r.²² (które utraciło moc z dniem 31 grudnia 1994 r.) i w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 6 grudnia 1994 r.²³, które obowiązują od 1 stycznia 1995 r.

---

²² Rozporządzenie Rady Ministrów z 17 grudnia 1991 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej w Lasach Państwowych (Dz.U. Nr 125, poz. 555)

²³ Rozporządzenie Rady Ministrów z 6 grudnia 1994 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej w Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe (Dz.U. Nr 134, poz. 692).

W Lasach Państwowych tworzy się zgodnie z art. 56 ust. 1 ustawy Fundusz Leśny, którego środkami dysponuje zgodnie z art. 56 ust. 2 ustawy Dyrektor Generalny.

- ustawa z dnia 17 czerwca 1959 r. o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim²⁴. Ustawa ta została uchylona ustawą z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie²⁵, która weszła w życie 17 lutego 1996 r. Zgodnie z art. 3 ustawy - prawo łowieckie, celem łowiectwa jest między innymi ochrona, zachowanie różnorodności i gospodarowanie populacjami zwierząt łownych, ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego na rzecz poprawy warunków bytowania zwierzyny, uzyskiwania możliwie wysokiej kondycji osobniczej oraz właściwej liczebności populacji poszczególnych gatunków zwierzyny przy zachowaniu równowagi środowiska przyrodniczego.
- ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych²⁶ regulująca zasady ochrony gruntów rolnych i leśnych oraz rekultywacji i poprawiania wartości użytkowej tych gruntów. Według tej ustawy ochrona gruntów polega w szczególności na ograniczeniu przeznaczania ich na cele nieleśne i nierolnicze, zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji, rekultywacji i przywracaniu oraz poprawianiu wartości użytkowej gruntów.
- ustawa z dnia 24 października 1974 r. - Prawo wodne²⁷ ustala m.innymi zasady korzystania z wód, ochrony wód oraz ochrony przed powodzią. Zgodnie z art. 1 wody stanowią własność Państwa, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej.
Ustawa rozróżnia powszechne korzystanie z wód powierzchniowych stanowiących własność Państwa, zwykle korzystanie z wód dla zaspokojenia potrzeb własnych przez właściciela gruntu oraz szczególne korzystanie z wód, którym jest korzystanie wykraczające poza korzystanie powszechne lub zwykle. Stosownie do art. 53 ust. 2 ustawy szczególne korzystanie z wód wymaga zezwolenia wodno-prawnego. Źródła oraz ujęcia wody są chronione przez ustanawianie stref ochronnych, zaś zbiorniki wód podziemnych przez ustanowienie obszarów ochronnych. W art. 63 ust. 1 ustawa nakłada na zakłady wprowadzające ścieki do wód lub do ziemi obowiązek budowania, utrzymywania i eksploatacji urządzeń zabezpieczających wody przed zanieczyszczeniem.
- ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. - Prawo geologiczne i górnicze²⁸ określająca zasady i warunki wykonywania prac geologicznych, wydobywania kopalin ze złóż oraz ochrony złóż kopalin, wód podziemnych i innych składników środowiska w związku z wykonywaniem prac geologicznych i wydobywaniem kopalin. Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy złoża kopalin nie stanowiące części składowych nieruchomości gruntowej są własnością Skarbu Państwa.

²⁴ Ustawa z dnia 17 czerwca 1959 r. o hodowli i ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim (Dz.U. z 1973 r. Nr 33, poz. 197)

²⁵ Ustawa z dnia 13 października 1995 r. - prawo łowieckie (Dz.U. Nr 147, poz. 713 ze zm.)

²⁶ Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. Nr 16, poz. 78 ze zm.)

²⁷ Ustawa z dnia 24 października 1974 r. - prawo wodne (Dz.U. Nr 38, poz. 230 ze zm.)

²⁸ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. - prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. Nr 27, poz. 96 ze zm.)

Poszukiwanie lub rozpoznawanie złóż kopalin, wydobywanie kopalin ze złóż, bezzbiornikowe magazynowanie substancji w górotworze oraz składowanie odpadów w podziemnych wyrobiskach górniczych, a także poszukiwanie i wydobywanie surowców mineralnych znajdujących się w odpadach powstałych po robotach górniczych wymaga koncesji.

Stosownie do art. 17 ust. 1 ustawy, jeżeli przemawia za tym szczególnie ważny interes społeczny, związany zwłaszcza z ochroną środowiska, udzielenie koncesji może być uzależnione od ustanowienia zabezpieczenia roszczeń, mogących powstać wskutek wykonywania działalności objętej koncesją.

- 1.4.** Przepisy dotyczące ochrony środowiska znajdują się również wielu ustawach i aktach wykonawczych do tych ustaw, regulujących m.in. planowanie przestrzenne, budownictwo, problematykę uzdrowisk i lecznictwa, dróg publicznych, energetyki (w tym atomowej) i innych.

I tak zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 3 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym²⁹ uwzględnia się w zagospodarowaniu przestrzennym m.in. zwłaszcza wymagania ochrony środowiska przyrodniczego. Jak wynika z art. 5 ust. 1 pkt 1d i pkt 6 Prawa budowlanego³⁰, obiekty budowlane należy projektować, budować i utrzymywać zgodnie z przepisami, w tym techniczno-budowlanymi, obowiązującymi Polskimi Normami oraz zasadami wiedzy technicznej, w sposób zapewniający spełnienie wymagań podstawowych dotyczących odpowiednich warunków higienicznych i zdrowotnych oraz ochrony środowiska, jak też ochrony uzasadnionych interesów osób trzecich.

- 1.5.** Do ustaw o charakterze organizacyjnym zaliczyć należy ustawę o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa³¹. Stosownie do art. 2 tej ustawy Minister realizuje politykę państwa w zakresie ochrony środowiska i jego racjonalnego kształtowania, leśnictwa, zadrzewień, łowiectwa a także gospodarki zasobami naturalnymi, w tym zasobami wodnymi i geologicznymi.

Kontrole przestrzegania przepisów o ochronie środowiska oraz badania stanu środowiska przeprowadzają organy Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska, tj. Główny Inspektor Ochrony Środowiska i wojewódzcy inspektorzy ochrony środowiska działający w oparciu o przepisy ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska³².

- 1.6.** Do ważniejszych umów międzynarodowych dotyczących ochrony środowiska a mających zastosowanie do Sudetów należy m. innymi Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości, sporządzona w Genewie

²⁹ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 89, poz. 415 ze zm.)

³⁰ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. Nr 89, poz. 414 ze zm.)

³¹ Ustawa z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (Dz.U. Nr 73, poz. 492 ze zm.)

³² Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska (Dz.U. Nr 77, poz. 335)

w dniu 13 listopada 1979 r.³³ wraz z protokołem dotyczącym długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości w Europie (EMEP)³⁴, Konwencja Bazylejska o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych z dnia 22 marca 1989 r.³⁵, jak też umowy z krajami sąsiednimi, jak np. umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych³⁶. Do czasu wynegocjowania nowych umów z Republiką Czeską, strony stosują we współpracy międzynarodowej na wodach granicznych zasady określone w umowie zawartej 21 czerwca 1958 r. pomiędzy Rządem b.Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem b.Republiki Czechosłowacji (nie publikowane) jak też porozumienie szczegółowe zawarte między Pełnomocnikiem Rządu RP a Pełnomocnikiem Rządu Czeskiej i Słowackiej Republiki Federalnej ds. Gospodarki Wodnej na wodach granicznych, w sprawie jakości wód ważniejszych cieków granicznych, podpisane w Wiśle 27 kwietnia 1990 r.

Zasady współpracy transgranicznej i międzynarodowej współpracy regionalnej prowadzonej przez wojewodów określone zostały w zarządzeniu Ministra Spraw Zagranicznych z 10 czerwca 1997 r.³⁷. Wojewodowie prowadzą tą współpracę zgodnie z przepisami prawa polskiego, w szczególności w ramach kompetencji określonych w przepisach o terenowych organach rządowej administracji ogólnej.

2. Uwarunkowania organizacyjno-ekonomiczne kontrolowanej działalności

Ogólna powierzchnia Krainy Sudeckiej wynosi łącznie 5.164,5 km² i jest ona w 38% zalesiona. Sudety, będąc górami średniowysokimi, posiadają wspaniałe walory krajobrazowe, krajoznawcze i przyrodnicze, które stawiają je w rzędzie najatrakcyjniejszych masywów Europy. Atutem tych gór jest ich bardzo złożona budowa geologiczna, odzwierciedlająca się w urozmaiconej rzeźbie i ukształtowaniu.

W strukturze siedlisk dominują: bór mieszany górski - 32 % i las mieszany górski - 26%, a gatunkiem panującym jest świerk zajmujący 71,6 % powierzchni leśnej. Przemiana składu gatunkowego nastąpiła w ciągu ostatnich 200 lat. Do drzewostanów wprowadzono ekotyp świerka pospolitego pochodzącego z różnych części Europy, co obniżyło stabilność ekosystemu i niekorzystnie wpłynęło na stosunki hydrologiczne.

---

³³ Konwencja z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości ratyfikowana w dniu 28 marca 1985 r. (Dz.U. z 1985 r. Nr 60, poz. 311)

³⁴ Protokół do Konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalsze odległości, dotyczący długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń powietrza na dalekie odległości w Europie (Dz.U. z 1988 r. Nr 40, poz. 313)

³⁵ Konwencja Bazylejska z 1989 r. w sprawie kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych (Dz.U. z 1995 r. Nr 19, poz. 88)

³⁶ Umowa z 19 maja 1992 r. zawarta między Rzeczpospolitą Polską a RFN o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych (Dz.U. z 1997 r. Nr 11, poz. 56)

³⁷ Zarządzenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 10 czerwca 1997 r. w sprawie zasad działania wojewodów w zakresie współpracy transgranicznej i międzynarodowej współpracy regionalnej (MP Nr 36, poz. 349)

Pod koniec lat siedemdziesiątych wystąpiły pierwsze objawy i skutki klęski ekologicznej w lasach Sudetów Zachodnich, a w połowie lat osiemdziesiątych również w Sudetach Wschodnich. Skumulowanie się niekorzystnych elementów, do których zaliczyć należy emisje przemysłowe oraz niewłaściwy skład gatunkowy, powodowało masowe zamieranie drzewostanów świerkowych. Udział drzewostanów zaliczanych do IV i III grupy, tj. o trwale i okresowo obniżonej zdrowotności w Sudetach Zachodnich wynosił - 56 %, Środkowych - 16 %, Wschodnich - 21 %, a Przedgórzu Sudeckim - 12 %.

Ubogie i zdegradowane siedliska oraz ostre warunki klimatyczne miały istotny wpływ na słabą odporność biologiczną drzewostanów, a dalej na ciąg niekorzystnych zjawisk abiotycznych^{*1} biotycznych^{*2} i antropogenicznych^{*3} jakie występowały w Sudetach. Skumulowanie się tych niekorzystnych czynników, wśród których szczególnie miejsce zajmują emisje przemysłowe.

Analiza stanu zdrowotnego i sanitarnego drzewostanu Sudetów i Przedgórza Sudeckiego wykazała, że najniższą zdrowotnością charakteryzowały się drzewostany Gór Izerskich, Karkonoszy i Rudaw Janowickich oraz mniejsze powierzchnie w Górach Wałbrzyskich, Sowich, Stołowych i Bystrzyckich, których stopień zdrowotności został określony w grupie IV, tj. o zdrowotności trwale obniżonej oraz w grupie III (okresowo silnie obniżonej) przechodzących w grupę IV. Udział drzewostanów o zdrowotności zaliczanej do IV i III grupy w Sudetach Zachodnich wynosił - 56 %, Środkowych - 16 %, Wschodnich - 21 %, a Przedgórza Sudeckiego - 12 %.

Drzewostany IV i III grupy będą ulegały stopniowemu, okresowo bardzo szybkiemu zamieraniu.

Gospodarka w lasach położonych w VII - Sudeckiej Krainie przyrodniczo-leśnej (obszar gór sudeckich pod względem wysokości, temperatur, opadów, zasobności siedliska podzielony został na krainę przyrodniczo-leśną VII) prowadzona jest przez 16 nadleśnictw (Pieńsk, Świeradów, Szklarska Poręba, Śnieżka, Lwówek Śląski, Jawor, Kamienna Góra, Wałbrzych, Jugów, Zdroje, Bardo Śląskie, Bystrzyca Kłodzka, Międzylesie, Łądek Zdrój, Złotoryja i Świdnica). Powierzchnia leśna nadleśnictw sudeckich na koniec 1996 r. wynosiła 222,5 tys.ha.

Obecna struktura gatunkowa drzewostanów znajdujących się w VII Sudeckiej Krainie przyrodniczo-leśnej w porównaniu z pierwotną szatą roślinną uległa istotnym zmianom poprzez prowadzoną w wiekach XVII-XIX gospodarkę zrębową, polegającą na stosowaniu rębni zupełnej w drzewostanach mieszanych, w których głównymi gatunkami lasotwórczymi były: jodła, buk, dąb, jesion, jawor, lipa oraz miejscami świerk. Odnawianie wylesionych powierzchni przeprowadzano metodą siewu pełnego, głównie świerka. Zbiór nasion świerka z drzewostanów miejscowych nie pokrywał zapotrzebowania, stąd też sprowadzano je z innych części Europy. W efekcie lokalny ekotyp świerka, odznaczający się dużą naturalną odpornością, był wypierany przez odmiany obce, nieodpowiednie dla warunków miejscowych. Prowadzona gospodarka leśna spowodowała w konsekwencji

---

^{*1} zjawiska abiotyczne - są to czynniki fizyczne i chemiczne (wilgotność, gaz przemysłowy, tlen) i ich oddziaływanie na środowisko

^{*2} zjawiska biotyczne - jest to wzajemne oddziaływanie w sposób bezpośredni i pośredni na siebie i środowisko człowieka, roślin i zwierząt

^{*3} są to czynniki niekorzystne wywoływane w wyniku działalności człowieka oraz przy jego udziale.

zmiany składu gatunkowego lasów na lite drzewostany świerkowe, nieodporne na negatywne oddziaływanie czynników abiotycznych (wiatry, opady śniegu, oksiści, gazy przemysłowe), a w dalszej kolejności na występowanie szkodliwych owadów (kornik), powodujących uszkodzenia drzew i ich zamieranie.

Ustalono, że w okresie od 1980 r. do 1987 r. systematycznie zwiększał się areal gruntów leśnych wymagających założenia nowych nasadzeń. Na terenie Sudetów po-wierzchnia do odnowień wzrosła z 1.711 ha w 1980 r. do 3.987 ha w 1987 r., tj. o 2.276 ha (133,0%). W szczególności miało to miejsce na obszarze 2 nadleśnictw, tj. Świeradowa, gdzie przyrost powierzchni do odnowień zwiększył się z 28 ha w 1980 r. do 1.794 ha w 1987 r. i Szklarskiej Porębie (ze 195 ha do 1.128 ha).

Podejmowane przez nadleśnictwa działania dotyczące prawidłowego zagospodarowania wylesionych powierzchni doprowadziły do ich zmniejszenia do 2.969 ha, w tym na terenach górskich do 1.272 ha.

W 1994 r. nadleśnictwa sudeckie przeprowadziły prace związane z odnowieniem, zalesieniem oraz wprowadzeniem II piętra na łącznym areale 2.452 ha, a w latach 1995-1996 - 5.612 ha i 2.141 ha.

Należy przy tym zaznaczyć, że poprawie uległa jakość wykonywanych prac zarówno w zakresie przebudowy drzewostanów, jak również udatności zakładanych upraw.

Od 1980 r. w nadleśnictwach sudeckich rozpoczęto usuwanie martwych drzewostanów rębnią zupełną i aktualnie zabiegi te zakończono. Duży wpływ na stan upraw, szczególnie w latach 1986-1990, miały szkody spowodowane przez gryzonie (nornice, myszy) i zwierzynę łowną oraz ciągle jeszcze oddziaływanie na sadzonki i glebę substancji fitotoksycznych zawartych w powietrzu i opadach atmosferycznych. Roczne szkody z tego tytułu występowały na powierzchni od 1.360 do 2.400 ha.

Mechanizm zamierania drzewostanów w Sudetach opisuje model choroby spiralnej, w którym szczególną rolę odgrywa emisja przemysłowa doprowadzająca do śmierci drzewostanów, rozpadu ekosystemów i likwidacji lasu, jako formacji roślinnej. Patologiczne zmiany dotyczą nie tylko drzewostanów, powodując zmiany zachowań i funkcji innych organizmów.

Składniki zanieczyszczeń: dwutlenek siarki (SO_2) oraz dwutlenek azotu (NO_2) podlegają przemianom chemicznym i fizykochemicznym, w efekcie których dochodzi do oddziaływania na glebę produktów tych przemian - kwasów (głównie siarkowego). Prowadzi to do wzrostu kwasowości gleby, wypłukiwania składników odżywczych, zaburzenia równowagi jonowej w kompleksie sorpcyjnym gleby, uaktywnienia substancji toksycznych w glebie. Na przykład bakteryjna mikroflora celuloityczna (rozkładająca celulozę) i nitryfikacyjna (utleniająca amoniak i sole amonowe), zastępowana jest przez grzyby. Aktywność fizykologiczna mikroflory bakteryjnej gleb ekosystemów Sudetów w porównaniu do gleb nizinnych jest co najmniej 100 razy niższa, co w konsekwencji doprowadza do biodegradacji gleby (np. brak aktywności w procesie tworzenia związków humusowych drogą biologiczną w powierzchniowych warstwach).

Niekorzystnym zjawiskiem wpływającym bezpośrednio na rośliny jest przenikanie przez szparki komórkowe do miękiszu dwutlenku siarki (SO_2) i dwutlenku azotu (NO_2), które powodują uszkodzenia aparatu asymilacyjnego, niszczenie okrywy woskowej i aparatu szparkowego, co w konsekwencji wpływa na zmniejszenie poboru wody i substancji odżywczych oraz na przebieg fotosyntezy.

W Karkonoszach masywne i trudnowietrzejące podłoże skalne warunkują tzw. fragmentaryczność pokrywy glebowej. Oznacza to, że wśród gleb o dobrze wykształconym profilu występują skaliste utwory bezglebowe. Przeważają utwory mineralne nad organiczno-mineralnymi i organicznymi.

Osadzające się na powierzchni gleby zanieczyszczenia są w większości sorbowane przez substancję organiczną, co ma istotny wpływ na koncentrację metali ciężkich. Wśród metali ciężkich największą koncentrację wykazuje ołów, kadm i cynk. Zawartość ołowiu w glebach Karkonoszy wynosi od 72 mg w 1 kg do 362,1 mg w 1 kg. Największe ilości tego pierwiastka stwierdzono w rejonie Łabskiego Szczytu oraz rejonie Jakuszy i Śnieżki. Z kolei cynk występował w ilościach od 12,4 mg/kg do 172,2 mg/kg.

Należy podkreślić, że najwyższa koncentracja metali ciężkich występuje w glebach o dużej zawartości węgla organicznego.

Silne uszkodzenia drzewostanów i wylesienia części stoków wzmagają mineralizację próchnic leśnych, a w następstwie przyspieszenie erozji gleby. Zjawisko to, oprócz niekorzystnych zmian składu chemicznego, stanowi największe zagrożenie dla pokrywy glebowej w Karkonoszach.

Skażone środowisko niekorzystnie wpływało na stan zdrowotny drzewostanów, szczególnie iglastych, a od kilku już lat także liściastych. Zła kondycja zdrowotna lasów stwarzała dogodne warunki do rozwoju szkodliwych owadów i chorób infekcyjnych.

Wyraźnie jednak trzeba stwierdzić, że kosztowna i pracochłonna działalność gos-podarcza w lasach Sudetów zahamowała proces zamierania lasów. Jednak pełna restytucja ekosystemów leśnych będzie możliwa dopiero w warunkach zdecydowanego zmniejszenia emisji i złagodzenia niekorzystnych zmian w środowisku glebowym oraz zapewnienia skutecznej ochrony upraw i młodników przed szkodami od zwierzyny łownej i gryzoni.

3. Ważniejsze ustalenia kontroli

3.1. Realizacja programów i planów ochrony środowiska na obszarze Sudetów

Realizacja obowiązku wynikającego z art. 90 ust. 2 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska³⁸ na obszarze Sudetów była zróżnicowana w województwie jeleniogórskim i wałbrzyskim.

W województwie jeleniogórskim programy pn. „Polityka ekologiczna woj. jeleniogórskiego”, a w okresie późniejszym „Strategia rozwoju województwa jeleniogórskiego” uwzględniające problematykę ekologiczną, opracowano dopiero w 1996 r. z inicjatywy Sejmiku Samorządowego. Wydatki związane z opracowaniem „Polityki ekologicznej...” wyniosły 23,5 tys. zł z WFOŚiGW, a „Strategii rozwoju...” - 63,4 tys. zł ze środków Karkonoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego. Zadania do realizacji we wzmiankowanych programach były określane niedokładnie, bowiem nie uwzględniały m.in. terminowości realizacji poszczególnych zadań. Niezależnie od tego, nie zapewniano warunków do wprowadzania w życie wszystkich opracowań, w tym także naukowych, dotyczących

---

³⁸ Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 ze zm.

ochrony środowiska Sudetów, z jednoczesnym rozpropagowaniem ich w jednostkach samorządowych i udzielaniem większego wsparcia finansowego przy realizacji inwestycji proekologicznych prowadzonych w tym rejonie, mających wpływ na poprawę stanu środowiska, mimo że wolę realizacji wzmiankowanych programów zadeklarowali w porozumieniu z 13 czerwca 1996 r. Wojewoda Jeleniogórski, Sejmik Samorządowy Gmin Województwa Jeleniogórskiego i pozarządowe organizacje proekologiczne województwa.

W programie „Polityka ekologiczna województwa jeleniogórskiego” przedstawiono ocenę poszczególnych elementów środowiska (stan zanieczyszczenia powietrza, wód powierzchniowych i gruntowych, poziom hałasu, gospodarkę ściekową i odpadami) do 1995 roku oraz programy działań na lata 1996-2000 i zamierzenia perspektywiczne przewidziane do realizacji po roku 2000. O ile w zakresie ochrony powietrza w „Programie” tym wymieniono 48 zadań inwestycyjnych rozpoczętych lub zaplanowanych do wykonania przed 2000 r., to w zakresie ochrony wód i uporządkowania gospodarki ściekowej ujęto tylko 9 imiennie określonych zadań inwestycyjnych. Przy niewątpliwiej celowości budowy kanalizacji zarówno w miastach jak i na terenach wiejskich, nie podano w programie okresów realizacji, a nawet szacunkowej wielkości potrzeb rzeczowych i finansowych, co uniemożliwia określenie terminu osiągnięcia docelowego stopnia czystości wód w głównych rzekach województwa. Na konieczność rozpoznania w skali województwa potrzeb infrastruktury wodno-ściekowej, w tym rozwiązań systemowych, wskazano w drugim z wymienionych programów, tj. w „Strategii rozwoju gospodarczego województwa”. W odniesieniu do obszarów wiejskich, podjęte w 1997 r. działania zmierzające do opracowania programu gospodarki wodno-ściekowej zostały przerwane w związku z powodzią, która wystąpiła w lipcu 1997 r.

„Strategia rozwoju województwa jeleniogórskiego” zawiera kierunki rozwoju województwa w sferze gospodarczej w formie 142 przedsięwzięć opisanych wraz z określeniem źródeł ich finansowania, wskazaniem wykonawców i terminów realizacji poszczególnych zadań. Na 142 zadania ujęte w programie - 44 (30,1%) dotyczyły przedsięwzięć proekologicznych - m.in. z zakresu ochrony przyrody, powietrza, ziemi oraz gospodarki wodno-ściekowej, 15 z nich, przewidzianych do wykonania przez Urząd Wojewódzki, gminy, Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych i Karkonoski Park Narodowy, zamierzano zrealizować przy udziale środków finansowych z budżetu Wojewody nie określając ich wysokości. Tymczasem w układzie wykonawczym budżetu Wojewody na 1997 r. nie zaplanowano żadnych środków na ich wykonanie.

W województwie wałbrzyskim „Program ochrony środowiska województwa do roku 2010” został opracowany stosunkowo wcześniej, bo w 1983 r., miał jednak charakter ogólnikowy i nie określał skali zadań mających na celu poprawę stanu środowiska, jak też źródeł ich finansowania. Został on zaopiniowany przez Sejmik Samorządowy w 1994 r., nie był jednak uaktualniany w latach 1994-1997. Niezależnie od tego, zagadnienia dotyczące spraw związanych z ochroną środowiska zostały określone m.in. w programach restrukturyzacji województwa opracowywanych w latach 1994-1997, a także w „Planie Rozwoju Województwa Wałbrzyskiego na lata 1996-2005”.

W „Programie ochrony środowiska” przyjętym do realizacji uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w kwietniu 1990 r. zawarto zarówno ocenę dotychczasowego stanu środowiska województwa wałbrzyskiego, jak

też uwzględniono w założeniach, uzyskanie radykalnej poprawy jego stanu oraz stworzenie podstaw do rozwoju województwa według zasad ekorozwoju.

Kierunki realizacji strategii ochrony środowiska ujęte w „Programie” przewidywały podjęcie działań zarówno w sferze międzynarodowej, zwłaszcza w zakresie zapobiegania przenoszenia na teren województwa skażeń spoza granicy państwa, jak i województw ościennych.

Realizację „Programu” zamierzano przeprowadzić w 3 etapach. W I przewidzianym do realizacji w latach 1990-1995 planowano przygotowanie podstaw prawnych i organizacyjnych oraz wykonanie najpilniejszych zadań inwestycyjnych, w II - do 2000 r. - podejmowanie działań likwidacyjnych w stosunku do zakładów szkodliwych dla środowiska, uruchomienie systemów monitoringu środowiska, a także doprowadzenie sieci ciepłowniczych i gazowych do uzdrowisk. Etap III - po 2000 r. - stanowił kontynuację poprzednich i realizowany miał być głównie w jednostkach gospodarczych i samorządowych. „Program” ten, jakkolwiek określał główne kierunki działań strategicznych na rzecz poprawy stanu środowiska, nie precyzował jednak skali niezbędnych do wykonania zadań inwestycyjnych oraz kosztów ich realizacji i źródeł finansowania. Niezależnie od tego, w okresie od przyjęcia do realizacji tego programu, tj. od 1990 r., zmianom uległo wiele przepisów prawnych. W tym stanie rzeczy, wiele zapisów dotyczących zwłaszcza zadań przewidzianych do realizacji przez władze wojewódzkie uległo dezaktualizacji. Nie urealniono tych zadań, a także jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za ich wykonywanie mimo, iż założenia te prezentowane były na sesji Sejmiku Samorządowego Województwa Wałbrzyskiego w dniu 30 maja 1994 r., który w swojej uchwale pozytywnie zaopiniował program oraz zadeklarował przejęcie koordynacji działań proekologicznych przez gminy.

Z zadań przewidzianych do wykonania w I etapie realizacji programu nie został powołany m.in. Wojewódzki Komitet Ochrony Środowiska - organ doradczy, opiniujący i inspirujący działania władz wojewódzkich w zakresie ochrony środowiska.

Nie zostały uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego opracowane dla głównych regionów województwa, a nadto „konceptja zarządzania gospodarką wodno-ściekową na terenie województwa w układzie zlewni głównych rzek”, opracowanie której określono w programie jako jedno z głównych zadań władz wojewódzkich w I etapie jego realizacji.

3.1.1. Realizacja „Programów” PHARE i współpraca międzynarodowa

W sferze międzynarodowej kontakty sudeckich województw, głównie z Czechami i Niemcami były m.in. konsekwencją realizacji wspólnej deklaracji podpisanej w czerwcu 1991 r. przez Ministrów Ochrony Środowiska Niemiec, Czech i Polski na spotkaniu w Dobris. Wspomniana deklaracja zakładała powołanie niemiecko-polsko-czeskiej grupy roboczej ds. współpracy sąsiedzkiej w zakresie ochrony środowiska w środkowo-europejskim obszarze złóż węgla brunatnego, której głównym zadaniem miało być opracowanie międzynarodowego planu działań w celu ochrony środowiska w rejonach przygranicznych Sudetów.

Wsparcia finansowego powołanej grupie roboczej udzieliła Komisja Europejska w ramach Programu PHARE „Czarny Trójkąt”. Koordynację działań podejmowanych w ramach realizacji programu „Czarny

Trójkąt” przejęło Biuro Koordynacji Projektów utworzone w Ustie nad Łabą, a w skład Komitetu Zarządzającego Programem weszli przedstawiciele województw wałbrzyskiego i jeleniogórskiego ze strony polskiej oraz przedstawiciele strony czeskiej. W myśl przyjętych założeń środki finansowe Programu PHARE przydzielane były na realizację tzw. małych projektów w zakresie ochrony wód i powietrza, głównie oczyszczalnie ścieków i kotłowni.

Prowadzone od 1976 r. badania hydrogeologiczne i geofizyczne wskazywały na możliwość występowania bezpośrednich kontaktów pomiędzy wodami podziemnymi Polski i Czech, co w przypadku zwiększenia eksploatacji wód po stronie czeskiej mogło niekorzystnie wpłynąć na jakość wód mineralnych po stronie polskiej. Z kolei pobór wód po stronie polskiej w rejonie Krzeszowa z ujęcia „Gorzyszów”, z uwagi na ukształtowanie geohydrologiczne, mógł oddziaływać niekorzystnie na wody po stronie czeskiej. Przeprowadzone badania wykazały, że dotychczasowy pobór wód podziemnych nie spowodował zakłóceń zarówno po stronie polskiej, jak i czeskiej, a układ hydrodynamiczny zachowuje stabilność. Ze względu na możliwość wystąpienia ewentualnych zakłóceń w dotychczas zrównoważonym stanie wód podziemnych wspólne badania i obserwacje były kontynuowane w latach następnych, w tym 1994-1996 oraz rozszerzone o badania dotyczące zlewni górnej i środkowej Ścinawki, a ich wyniki prezentowano w opracowywanych corocznie raportach, stanowiących przedmiot analizy specjalistów Polski i Czech na odbywających się dwukrotnie w ciągu roku spotkaniach roboczych. Koordynacja prac w zakresie hydrologii i hydrogeologii na wodach granicznych od 1996 r. została przejęta przez grupę HYP pracującą w trzech zespołach ekspertów dla rejonów: wpływu planowanego zbiornika Racibórz i stopnia Kopytów, rejonu Kudowy Zdroju - Polic nad Metują, Krzeszowa - Adrspach i zlewni Ścinawki oraz rejonów wpływu kopalni „Turów”.

W sprawach związanych z ochroną środowiska przedstawiciele **Wojewody Jeleniogórskiego** współpracowali z jednostkami i organizacjami międzynarodowymi. Przykładem takiej współpracy był udział przedstawiciela Urzędu w grupie ekspertów hydrogeologów Polskich i Czeskich powołanych do oceny oddziaływania Kopalni „Turów”, na ujęcia wód podziemnych rejonu Uhelnej w Czechach (w związku z podnoszonymi w latach 1995 -1996 w tej sprawie zarzutami). Dotychczas eksperci z obu krajów ustalili sieć piezometrów (po 21 w Czechach i w Polsce), metodykę badań oraz sposób wzajemnego przekazywania danych. W lipcu oraz październiku 1997 r. przeprowadzili też pierwsze wspólne pomiary zalegania zwierciadła wody w wytypowanych otworach.

Przedstawiciele Urzędu uczestniczyli także w realizacji programów wspomagających przedsięwzięcia z zakresu ochrony środowiska, w tym w uzgadnianiu inwestycji proekologicznych realizowanych w ramach tych programów.

Między innymi uczestniczono w pracach Grupy Roboczej i Komitetu Zarządzającego „Programu PHARE - Czarny Trójkąt”. Przedstawiciel Urzędu reprezentuje też Wojewodę w pracy jednostki koordynacyjnej tego Programu w Ustie nad Łabą.

Na uwagę w dziedzinie kontaktów polsko-czeskich realizowanych **w województwie wałbrzyskim** zasługuje „Studium koordynacyjne rozwoju pogranicza polsko-czeskiego” sporządzone w 1993 r. przez Biuro Planowania Regionalnego w Katowicach Centralnego Urzędu Planowania RP i zaktualizowane w 1996 r.

Studium koordynacyjne rozwoju pogranicza polsko-czeskiego uzyskało rangę dokumentu międzynarodowego, w wyniku podpisania we wrześniu 1997 r. przez przedstawicieli rządu Polski i Czech,

wspólnego protokołu przyjmującego wspomniane opracowanie jako podstawę, określającą zakres i kierunki współpracy dla rozwoju pogranicza obu krajów. W ramach realizacji założeń określonych we wspomnianym studium, zostały opracowane na zlecenie Wydziału Nadzoru Budowlanego i Gospodarki Przestrzennej Urzędu inne dokumenty w tym m.in.: „Studium programowo-przestrzenne zagospodarowania zlewni rzeki Ścinawki”, „Koncepcja sieci przejść granicznych w obszarze województwa wałbrzyskiego”, „Studium tras i ścieżek rowerowych województwa wałbrzyskiego i Sudetów Wschodnich”, „Studium aktywizacji i rozwoju Gór Kamiennych i Javorich Hor”.

Także nadleśnictwa sudeckie utrzymywały kontakty z przygranicznymi nadleśnictwami czeskimi. Dotyczyły one głównie ochrony lasów i łowiectwa, prezentowania doświadczeń w zakresie wykonywanych zadań gospodarczych, m.in. odnowień naturalnych i trzebieży w starszych klasach wieku. Efektem współpracy, np. w Nadleśnictwie Wałbrzych było zrezygnowanie przez stronę czeską (Nadleśnictwo Bromowa) z wykonywania rębni I w drzewostanach górskich.

Z kolei Nadleśnictwo Bystrzyca Kłodzka prowadzi współpracę z leśnikami czeskimi w miejscowości Rychno. Na spotkaniach omawiane są m.in. zagadnienia dotyczące ochrony lasu przed owadami i zwierzyną oraz sprawy związane z ekologią środowiska.

Wspólne komisje leśników z Nadleśnictw Łądko Zdrój i przygranicznych Nadleśnictw Jawornik, Hanuszowice, poza tematami dotyczącymi ochrony lasów i łowiectwa, dokonują wiosną każdego roku lustracji drzewostanów, w celu usunięcia zagrożeń powodowanych głównie przez szkodniki owadzie. Wymieniane są także doświadczenia z zakresu skuteczności działania środków chemicznych do ochrony sadzonek przed zgryzaniem i spalowaniem przez zwierzynę. Niezależnie od powyższego, leśnicy czescy przekazali Nadleśnictwu, do przetestowania, środki chemiczne zabezpieczające drzewostany przed szkodami wyrządzanymi przez zwierzynę.

W ramach „Programu Czarny Trójkąt” na terenie **województwa jeleniogórskiego** rozpoczęto m.in. realizację inwestycji finansowanych z funduszu PHARE. Z dwóch dotychczas uruchomionych budżetów Programu w 1992 i 1995 roku, na realizację zadań inwestycyjnych w województwie jeleniogórskim uzyskano 939 tys. ECU równowartości 3. 576 tys. zł (wg. kursu z połowy października 1997 r.), w tym na sfinansowanie dostawy sprzętu technologicznego do odwadniania osadu oczyszczalni ścieków w Leśnej - 443 tys. ECU, na budowę kanalizacji sanitarnej osiedla Księginki w Lubaniu - 396 tys. ECU i na wykonanie planu ochrony zlewni rzeki Czerwona Woda - 100 tys. ECU. Niezależnie od sfinansowania wzmiankowanych inwestycji, z budżetu „PHARE Czarny Trójkąt” przyznano także dla województwa jeleniogórskiego 20 tys. ECU na zorganizowanie kongresu pozarządowych organizacji ekologicznych z Polski, Niemiec i Czech (w maju 1997 r.). Kolejne 5 wniosków (na 2.350 tys. ECU) o sfinansowanie inwestycji z zakresu modernizacji i rozbudowy miejskich sieci ciepłych, modernizacji systemu ogrzewania w dwóch szkołach oraz opracowania planu działania dla terenu rezerwatu biosfery w Karkonoskim Parku Narodowym zgłoszono do projektu budżetu „Programu PHARE” na 1998 r. Wnioski te zostały uzgodnione pomiędzy ekspertami z jednostki koordynacyjnej programu (z Polski, Czech i Niemiec) i zaakceptowane przez Komitet Zarządzający „Programu”.

W ramach budżetów Programu PHARE na 1992 r i 1995 r. dla **woj. wałbrzyskiego** zostały przyznane środki finansowe na wykonanie łączne trzech projektów, tj. budowę stacji mechanicznego odwadniania osadów w oczyszczalni ścieków w Cierniach - 500 tys. ECU, na gazyfikację uzdrowiska Przerzeczyn Zdrój - 300 tys.

ECU oraz budowę instalacji odsiarczania spalin w ciepłowni C-3 w Wałbrzychu - 1.500 tys. ECU. Realizacja dwóch wyżej wymienionych projektów dofinansowywanych ze środków PHARE została zakończona w 1996 i 1997 r.

Do realizacji w ramach budżetu PHARE „Czarny Trójkąt” na 1998 r. zostało zgłoszonych z terenu woj. wałbrzyskiego 6 wniosków o wartości 2.570 tys. ECU dotyczących głównie modernizacji systemów ogrzewania, w tym: dwóch szpitali w Kłodzku i Wałbrzychu, trzech kotłowni w Polanicy Zdroju i Dusznikach Zdroju, a także gazyfikacji uzdrowisk Szczawno Zdrój i Łądek Zdrój.

W 1997 r. otrzymano dodatkowe dotacje dla Programu PHARE „Czarny Trójkąt”, przeznaczone na realizację przedsięwzięć wspierających działania ekologicznych organizacji pozarządowych i służących podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie ekologii. Dla czterech organizacji ekologicznych z terenu woj. wałbrzyskiego przyznano łącznie 8.487 USD na dofinansowanie m.in. sesji edukacyjnej na temat zagrożeń ekologicznych na obszarze miasta i gminy Nowa Ruda, seminarium „Rola obszarów chronionych” zorganizowanego przez Towarzystwo Miłośników Gór Stołowych oraz dodatku proekologicznego w miesięczniku „Ziemia Kłodzka”.

Obok wymienionych wyżej inwestycji i działań podjętych na obszarze Sudetów w ramach programu „PHARE -Czarny Trójkąt” jednym z ważniejszych przedsięwzięć jest zainstalowanie systemu monitoringu powietrza na obszarze pogranicza Polski, Czech i Niemiec. Z funduszu „PHARE” dla wymienionego systemu monitoringu sfinansowano dostawę oraz montaż urządzeń i sprzętu wartości 2.227 tys. ECU, z tego strona polska uzyskała wyposażenie dla stacji w województwach jeleniogórskim i wałbrzyskim wartości 1.649 tys. ECU.

W sprawie funkcjonowania monitoringu powietrza na obszarze „Czarnego Trójkąta” ministrowie ochrony środowiska Polski, Czech i Niemiec podpisali w Moście w 1996 r. porozumienie, w którym m.in. zobowiązali użytkowników systemu, do wymiany danych o imisji zanieczyszczeń powietrza, wydawania wspólnych sprawozdań i ocen odnoszących się do sytuacji imisyjnej w „Czarnym Trójkącie”. O ile użytkownicy systemu

w Polsce zdołali (WIOŚ) wprowadzić w życie wymianę danych imisyjnych, w rozmiarach uzależnionych od możliwości technicznych, to nie byli dotychczas w stanie wypracować i uzgodnić z Niemcami wspólnej oceny imisji zanieczyszczeń powietrza i jej przyczyn. W takiej sytuacji powstała koncepcja sfinansowania w 1998 r. ze środków Komisji Europejskiej raportu o stanie zanieczyszczenia powietrza na obszarze „Czarnego Trójkąta”, który będzie opracowany przez niezależny zespół ekspertów.

3.1.2. Realizacja programów i planów w zakresie ograniczania emisji zanieczyszczeń do powietrza na obszarze Sudetów

Do najistotniejszych efektów w ochronie środowiska na terenie **województwa jeleniogórskiego** zaliczyć należy ograniczenie emisji zanieczyszczeń powstających podczas energetycznego spalania paliw stałych zwłaszcza węgla brunatnego.

Emisja pyłów do atmosfery przez 53 największe zakłady województwa zmniejszyła się z 56,7 tys. Mg w 1994 r. do 23,5 tys. Mg w 1996 r. (o 33,2 tys. Mg/rok - 58,5%) a emisja zanieczyszczeń gazowych - bez dwutlenku węgla (CO₂) - odpowiednio z 236,9 tys. Mg do 137,6 tys. Mg (o 99,3 tys. Mg - 41,9%), w tym dwutlenku siarki (SO₂) z 203,8 tys. Mg do 112,7 tys. Mg (o 91,1 tys. Mg/rok - 44,7%). Na poziom emisji zanieczyszczeń do atmosfery, największy wpływ miała Elektrownia „Turów” w Bogatyni, której udział w emisji pyłów ogółem w wymienionych latach oscylował w granicach od 92,5% do 95,7% a w emisji SO₂ od 97,2% do 98,1%. W latach 1994 - 1996 Elektrownia zredukowała emisję pyłów o 32,5 tys. Mg/rok oraz SO₂ o 90,3 tys. Mg/rok.

Tak znaczące zmniejszenie emisji zanieczyszczeń w województwie uzyskano w wyniku realizacji inwestycji w Elektrowni „Turów”, m.in. prowadzonej sukcesywnie od początku lat 90-tych wymiany elektrofiltrów (na wysokosprawne), instalacji odsiarczania spalin w trzech blokach energetycznych oraz wyłączenia z ruchu dwóch bloków energetycznych przeznaczonych do modernizacji.

Na zmniejszenie emisji zanieczyszczeń wpłynęły także inwestycje w innych zakładach przemysłowych. Do najważniejszych zaliczyć należy wykonanie instalacji odsiarczania spalin w jeleniogórskich przedsiębiorstwach takich jak: Chemiczne Zakłady „Jelchem”, Farmaceutyczne „Jelfa” i Energetyki Ciepłej „Zabobrze”.

Redukcja emisji zanieczyszczeń do atmosfery miała także miejsce w przedsiębiorstwach niemieckich i czeskich, a szczególnie w energetyce niemieckiej, mającej wpływ na stan zanieczyszczenia powietrza w województwie jeleniogórskim. Według obliczeń specjalistów niemieckich (raport WIOŚ), w związku z przedsięwzięciami inwestycyjnymi zrealizowanymi w energetyce niemieckiej oraz wyłączeniem z eksploatacji w 1992 r. elektrowni Hirschfelde i 1996 r. w Schwarze Pumpe oraz planowanym na przełomie 1997 r. i 1998 r. wyłączeniem elektrowni w Trattendorf, redukcja pyłu oraz emitowanych zanieczyszczeń gazowych w latach 1989 - 1998, w skali całej Saksonii, oscylować miała w granicach 95% - 98%.

Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń przemysłowych a także trwająca od 1990 r. w województwie jeleniogórskim rozbudowa sieci gazowniczych (udostępnienie gazu dla gospodarstw domowych) i zmiana technologii opalania w kotłowniach lokalnych (przejście z paliw kopalnych na gazowe lub płynne), wpłynęły na obniżenie w latach 1994 - 1997 stężeń zanieczyszczeń w powietrzu, co odnotowane zostało praktycznie we wszystkich punktach pomiarowych w województwie (tak w stacjach stacjonarnych jak i mobilnych). Zmniejszenie poziomu emisji zanieczyszczeń do powietrza wpłynęło m.in. na zahamowanie degradacji lasów na obszarze Sudetów i Pogórza Sudeckiego. Niemniej jednak, w niektórych rejonach województwa w dalszym ciągu występują stałe lub przejściowe przekroczenia dopuszczalnych stężeń substancji zanieczyszczających powietrze, w tym także dopuszczalnych stężeń tych substancji w powietrzu na obszarach specjalnie chronionych, obejmujących tereny uzdrowisk, parków narodowych i krajobrazowych oraz rezerwaty przyrody.

Przekroczenie dopuszczalnych stężeń substancji zanieczyszczających powietrze odnotowywano, w okresie od lipca 1996 r. do końca czerwca 1997 r., w 6 stacjach pomiarowych w województwie jeleniogórskim wchodzących w skład 43 stacji tworzących międzynarodową sieć monitoringu powietrza „Czarny Trójkąt”. Cztery z wymienionych stacji zlokalizowanych jest na obszarach specjalnie chronionych w Górach Izerskich w rejonie Uzdrowiska Świeradów Zdrój (w Czerniawie i na Rozdrożu Izerskim), w Karkonoszach (w Karkonoskim

Parku Narodowym na Śnieżnych Kotłach) i w Górach Kaczawskich (w Parku Krajobrazowym Doliny Bobru - we Wleniu). Dwie pozostałe stacje zlokalizowano w terenie nie posiadającym statusu obszaru specjalnie chronionego (w Działoszynie - Worek Turoszowski i w Jeleniowie - Bory Dolnośląskie). Dwie pierwsze z wymienionych stacji narażone są na oddziaływanie dużych źródeł emisji elektrowni niemieckich (Hagenverder i Boxberg) oraz Elektrowni „Turów”, w większym stopniu niż pozostałe stacje, natomiast stacja we Wleniu położona jest w rejonie, na którym poza zanieczyszczeniami transgranicznymi stan jakości powietrza kształtują emisje lokalne ze źródeł grzewczych i przemysłowych zlokalizowanych na terenie województwa.

Pozytywne zmiany w zakresie czystości powietrza odnotowano także **w województwie wałbrzyskim**. Zarówno zmiany w gospodarce województwa, dotyczące szczególnie ograniczenia wydobycia węgla przez kopalnie, a także produkcji w zakładach koksowniczych, stanowiących w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych istotne źródła emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego, jak również realizowane inwestycje związane zwłaszcza z wprowadzaniem paliw płynnych lub gazowych w kotłowniach lokalnych, w miejsce dotychczas stosowanych paliw kopalnych, przyczyniły się do zmniejszenia stężeń substancji zanieczyszczających powietrze.

Emisja globalna zanieczyszczeń pyłowych do atmosfery przez 52 największe zakłady przemysłowe województwa wynosząca w 1994 r. 10.855 Mg/rok zmniejszyła się w 1996 r. do 5.607 Mg/rok (51,6%). Z kolei emisja SO₂ zwiększyła się odpowiednio z 8.624 Mg/rok do 9.163 Mg/rok (6,25%). Zmniejszenie emisji pyłów oraz wzrost emisji gazów należy tłumaczyć zmianą nośników energii cieplnej z paliw stałych na gazowe i ciekłe (olej opałowy, gaz). Najistotniejszy wpływ na ograniczenie emisji przemysłowych odnotowano w Elektrociepłowni „Wiktoria” i Zakładach Koksowniczych w Wałbrzychu.

W ramach monitoringu powietrza WIOŚ określał poziom imisji w trzech punktach pomiarowych - Szczawno Zdrój (obszar specjalnie chroniony - uzdrowisko) oraz w 2 miejscach na terenie Wałbrzycha w Piaskowej Górze i Śródmieście (obszary zwykłe), gdzie nie stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych norm w zakresie imisji dwutlenku azotu (NO₂) i dwutlenku siarki (SO₂).

Wyniki badań powietrza atmosferycznego w 54 miejscowościach dla 8 rodzajów zanieczyszczeń: dwutlenku azotu, dwutlenku siarki, mgły kwasu siarkowego, siarkowodoru, kadmu i ołowiu, substancji smołowatych, pyłu zawieszonego, opadu pyłu ołowiu i kadmu wskazują, że w latach 1994-1996 nastąpił wzrost imisji pyłu zawieszonego i opadu kadmu, zmniejszył się natomiast poziom imisji dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, siarkowodoru i mgły kwasu siarkowego, ołowiu, opadu pyłu i ołowiu. Najbardziej zanieczyszczonymi miejscowościami województwa są miasta Wałbrzych i Nowa Ruda.

Wchodzące w skład międzynarodowego systemu monitoringu powietrza 4 stacje zlokalizowane w województwie wałbrzyskim zostały uruchomione w drugim półroczu 1997 r. Z wymienionych 4 stacji: Czarna Góra, Sokolec, Spalona i Witków, 2 zostały umieszczone na obszarze specjalnie chronionym, tj. w obrębie Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego (Czarna Góra) oraz Parku Krajobrazowego Gór Sowich (Sokolec).

Pierwsze pomiary dokonane przez te stacje nie wykazały przekroczeń dopuszczalnych norm dwutlenku azotu (NO_2), dwutlenku siarki (SO_2) i pyłów, nawet w odniesieniu do bardziej rygorystycznych norm obowiązujących dla obszarów szczególnie chronionych.

3.1.3. Ochrona wód powierzchniowych i gospodarka ściekowa

Nieskuteczne były działania w zakresie poprawy czystości wód powierzchniowych na obszarze Sudetów, pomimo przeznaczenia na gospodarkę wodno-ściekową 16.061 tys. zł i zwiększenia ilości oczyszczalni ścieków, jednak przy jednoczesnym, niewielkim wzroście przepustowości eksploatowanych oczyszczalni. Ilość ścieków komunalnych i przemysłowych wytwarzanych corocznie w **województwie jeleniogórskim**, w tym oczyszczonych, jak i odprowadzanych do wód powierzchniowych bez oczyszczenia, utrzymuje się w analizowanym okresie na podobnym poziomie, a ich jakość nie ulega istotnym zmianom.

W 1993-1996 r. wzrosła ilość ścieków odprowadzanych rocznie do wód powierzchniowych z 60,1 mln m^3 do 67,5 mln m^3 , w tym ścieków komunalnych oczyszczonych lub podczyszczonych od 21,1 mln m^3 do 25,1 mln m^3 rocznie. Wzrosła również ilość odprowadzanych corocznie do wód ścieków nie oczyszczonych z 2,7 mln m^3 w 1993 r. do 4,1 mln m^3 w 1996 r. Natomiast liczba eksploatowanych na terenie województwa komunalnych oczyszczalni ścieków zwiększyła się z 33 na początku 1994 r. do 61 na koniec czerwca 1997 r., w tym oczyszczalni w miastach z 30 do 40, ale przepustowość oczyszczalni wzrosła w wymienionym okresie zaledwie o 11 tys. m^3 na dobę z uwagi na ich rozdrobnienie w terenach górskich. Spośród 25 miast województwa wg. stanu na 30 czerwca 1997 r. tylko Piechowice nie posiadały oczyszczalni a ścieki z tego miasta w ilości 1,5 tys. m^3 na dobę odprowadzane były do rzeki Kamiennej.

Część ścieków komunalnych wytwarzanych w innych miastach odprowadzanych było wprost do rzek albo po wstępnym oczyszczeniu w oczyszczalniach mechanicznych lub przeciążonych oczyszczalniach mechaniczno-biologicznych, co nie zapewniało właściwej redukcji zanieczyszczeń, zwłaszcza związków biogenych (m.in. w Jeleniej Górze, Bogatyni, Mirsku i w Leśnej). Wysokosprawne oczyszczalnie ścieków komunalnych zapewniające redukcję związków biogenych (w szczególności związków azotu i fosforu) funkcjonowały zaledwie w 8 miastach, a największe z nich w Bolesławcu, Lwówku Śląskim, Gryfowie Śląskim, Pieńsku i Węglińcu.

Mniej korzystnie przedstawia się problem uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej na terenach wiejskich. Spośród 360 wsi sołeckich istniejących w województwie jeleniogórskim, 158 miało wodociągi. Uporządkowaną gospodarkę ściekową posiadały zaledwie 22 wsie, w tym 5 w których gospodarkę ściekową oparto, w sposób systemowy, na indywidualnych oczyszczalniach zagrodowych.

Nieuregulowana gospodarka wodno-ściekowa negatywnie wpływała na jakość wód głównych rzek województwa. Monitoring rzek - Bobru, Kwisy, Łomnicy, Jedlicy, Nysy Łużyckiej i Kamiennej o łącznej długości 379,7 km świadczy wprawdzie o systematycznej, choć nieznacznej poprawie jakości wód począwszy od 1992 r., jednak stopień ich zanieczyszczeń przekracza na ogół pod względem kilku parametrów dopuszczalne

normy (określone w rozporządzeniu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 5 listopada 1991 r. w sprawie klasyfikacji wód oraz warunków, jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi)³⁹. Najczęściej na przekroczenie dopuszczalnych norm zanieczyszczeń w wodach powierzchniowych wpływała nadmierna zawartość związków biogenych (głównie fosforanów i azotynów) i bakterii Coli typu kałowego.

Ostatnie dostępne wyniki badań stężenia zanieczyszczeń w wodach rzek za 1996 r. (uwzględniające wskaźniki określone w cytowanym wyżej rozporządzeniu MOŚZNiL) wykazały, że wody Bobru tylko na odcinku 14,5 km odpowiadały jakościowo III klasie czystości, tj. wodom nadającym się wg norm do celów przemysłowych oraz nawadniania upraw rolniczych i ogrodniczych. Parametry wód Bobru na pozostałych odcinkach, jak i wód pozostałych rzek (Kwisy, Łomnicy, Jedlicy, Nysy Łużyckiej i Kamiennej) na łącznej długości 365,2 km nie odpowiadały normom, co oznacza, że aż 90% prób wody pobranych z tych rzek nie spełniało wymogów norm dla jednego lub więcej parametrów.

Znacznie korzystniej w 1996 r. przedstawiała się klasyfikacja rzek uwzględniająca wyniki badań wód pod względem każdego z parametrów oddzielnie.

Przykładowo uwzględniając wyłącznie obciążenie wód związkami biogennymi 52,5% wód powierzchniowych odpowiadało normom ustalonym dla I, II, lub III klasy, 9% wód badanych rzek spełniało wymagania norm pod względem bakteriologicznym, a uwzględniając wyłącznie tzw. cechy obligatoryjne (takie jak zawartość tlenu, pięciodobowe biochemiczne zapotrzebowanie tlenu, chemiczne zapotrzebowanie tlenu, zawartość chlorków i siarczanów, fenoli, zawiesiny ogólnej), wymaganiom norm dla I, II lub III klasy czystości odpowiadało 80,6% badanych wód.

W analizowanym okresie w niewielkim stopniu uległa poprawie jakość wód powierzchniowych w rzekach **województwa wałbrzyskiego**.

W latach 1995-1997 z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Wałbrzychu na poprawę gospodarki wodno-ściekowej wydatkowano 7.119 tys. zł, niemniej jednak sytuacja w tym względzie nie uległa większym zmianom.

W 1993-1996 r. ilość ścieków odprowadzanych rocznie do wód powierzchniowych nie uległa istotnej zmianie, zmniejszyła się bowiem z 59,6 mln m³ do 53,5 mln m³, a ścieków komunalnych z 45,2 mln m³ do 36 mln m³, natomiast ścieków nieoczyszczonych z 4,7 mln m³ do 3,5 mln m³. Zmniejszenie ilości zrzucanych do wody ścieków nieoczyszczonych było efektem zwiększenia liczby eksploatowanych w miastach komunalnych oczyszczalni ścieków z 20 w 1994 r. do 22 w 1997 r. Jednak przepustowość oczyszczalni ścieków wzrosła w wymienionym okresie zaledwie o 2 tys. m³ na dobę (z 221 tys.m³ do 223 m³), co wynikało m.in. z lokalizacji oczyszczalni na wsiach o małej przepustowości.

Spośród 31 miast województwa, 9 nie posiadało oczyszczalni, a nieoczyszczone ścieki z tych miast odprowadzane były do wód powierzchniowych.

Jeszcze mniej korzystnie przedstawiała się sytuacja w zakresie gospodarki wodno-ściekowej na terenach wiejskich województwa wałbrzyskiego oraz w miejscowościach liczących do 10 tys. mieszkańców. Z

---

³⁹ Dz.U. z 1991 r. Nr 116, poz. 503

392 wsi sołeckich (do 10 tys. mieszkańców), zводociągowanych było 201, tj. 51,3%, z czego 163, tj. 81% z ogólnej liczby dysponujących wodociągami, nie posiadało żadnych urządzeń do odbioru i oczyszczania ścieków. Z kolei w 26, tj. 13% miejscowości mających wodociągi, zapewniono odbiór i oczyszczanie ścieków, ale tylko w 6 były one skuteczne. W 12 dalszych miejscowościach realizowano inwestycje do odbioru i oczyszczania ścieków.

Monitoring 8 rzek województwa, tj. Bystrzycy, Piławy, Strzegomki, Pełcnicy, Nysy Kłodzkiej, Ścinawki, Białej Łądeckiej i Bystrzycy Dusznickiej na odcinkach o łącznej długości 285 km wskazują, że w latach 1994 -1996 według klasyfikacji ogólnej wody pozaklasowe tzn. nie odpowiadające normom stanowiły od 86,9% (247,7 km) w 1994 r. do 78,7% (224,4 km) w 1996 r. Udział wód o parametrach odpowiadających I, II, III klasie czystości zwiększył się wprawdzie w analizowanym okresie z 13,1% do 21,3% niemniej jednak wody w klasie I, tj. nadające się m.in. do celów zaopatrzenia ludności w wodę do picia stanowiły 0% w 1994 r., 6 % w 1995 r. i 3,2% w 1996 r. ogółu badanych w województwie. Dla wszystkich sklasyfikowanych rzek przeprowadzono badania fizyko-chemiczne a dla Bystrzycy i Nysy Kłodzkiej również badania biologiczne.

Do najbardziej zanieczyszczonych rzek woj. wałbrzyskiego należy Bystrzyca i położone w obrębie jej zlewni: Piława, Pełcnica i Strzegomka. Stan czystości wód w rzekach Kotliny Kłodzkiej należących do zlewni Nysy Kłodzkiej przedstawiał się korzystniej. Biała Łądecka, jako jedyna z badanych rzek, prowadziła wody wyłącznie w I i II klasie czystości pod względem fizyko-chemicznym.

Badania stanu sanitarnego wód powierzchniowych ujmowanych do picia i na potrzeby gospodarcze przeprowadzane w województwie wałbrzyskim w latach 1994 -1996, w odniesieniu od 40 do 42 cieków, głównie potoków i strumieni górskich oraz 5 rzek i 2 zbiorników zaporowych wykorzystywanych na te cele wskazują, że I klasie czystości odpowiadało w analizowanych latach od 22 do 25 ujęć wody, tj. 50 - 60% badanych, a głównymi przyczynami dyskwalifikującymi przydatność wód do spożycia była obecność bakterii coli typu fekalnego, związków biogenych i organicznych.

3.1.4. Gospodarka odpadami na obszarze Sudetów

W zakresie gospodarki odpadami na terenie Sudetów występuje niedostatek wysypisk i segregacji odpadów oraz utylizacji odpadów niebezpiecznych. **W województwie jeleniogórskim** na koniec czerwca 1997 r. zarejestrowanych było 19 wysypisk komunalnych o powierzchni 59,62 ha. Łączna kubatura składowanych odpadów na koniec 1996 r. wynosiła 16,6 mln m³, a w skali rocznej (1996 r.) składowano 1,1 mln m³. Większość z nich nie spełniała warunków ochrony środowiska i powinna być zmodernizowana. Z 19 zarejestrowanych wysypisk jedno, a mianowicie wysypisko w Kościelniku Górnym (Gmina Leśna) jest wyeksploatowane i powinno być zamknięte i poddane rekultywacji.

W latach 1994-1997 (I półrocze) wybudowano i oddano do użytku na terenie województwa 3 wysypiska, tj. w Nowogrodźcu (o pojemności 92 m³ i powierzchni 1,43 ha), w Trzebieiniu - gmina Bolesławiec (o pojemności 280 tys.m³ oraz powierzchni 3,32 ha) oraz w Karłowie w gminie Mirsk (o pojemności 74 tys.m³ i powierzchni 1,3 ha).

Obok wymienionych czynnych wysypisk komunalnych na terenie województwa jeleniogórskiego znajdowało się 11 wysypisk wyłączonych z eksploatacji w latach 1987-1997, aktualnie objętych monitoringiem wysypisk zrehabilitowanych lub będących w trakcie rekultywacji.

Należy podkreślić, że dotychczas nie rozwiązano w województwie problemu unieszkodliwiania odpadów szpitalnych, utylizacji szczególnie niebezpiecznych odpadów przemysłowych oraz stosowania selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, pomimo że zarówno w programach ochrony środowiska, tj. „Polityce ekologicznej województwa jeleniogórskiego” oraz „Strategii rozwoju gospodarczego woj. jeleniogórskiego” zagadnienia te były ujęte do realizacji.

Na przykład selektywna zbiórka odpadów celem powtórnego wykorzystania zawartych w odpadach surowców wtórnych, stosowana jest tylko w dwóch gminach: w Lubaniu - zbierane jest szkło i makulatura oraz w Marciszowie - szkło, puszki i tworzywa sztuczne.

W początkowym etapie znajduje się także organizacja usług w zakresie usuwania odpadów na terenach wiejskich. Utylizacji odpadów medycznych stanowi istotny problem jednostek służby zdrowia podporządkowanych Wojewodzie Jeleniogórskiemu. Odpady medyczne, bez segregacji na poszczególne grupy, spalane są w kotłowniach węglowych centralnego ogrzewania lub spalarniach pozbawionych jakichkolwiek urządzeń redukujących emisję toksycznych substancji powstających w procesie spalania. Opracowana w 1996 r., ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, koncepcja kompleksowej utylizacji odpadów medycznych w istniejących na terenie województwa jednostkach służby zdrowia, sporządzona przez Politechnikę Śląską - Katedrę Technologii Urządzeń Zagospodarowania Odpadów (wydatkowano 25 tys. zł), zakłada budowę dwóch stacjonarnych spalarni odpadów wyposażonych w urządzenia do oczyszczania spalin oraz zakup urządzeń mobilnych do sanitacji odpadów nie wymagających spalania.

Niezależnie od problematyki oddziaływania przemysłu wydobywczego na stan biosfery, nieskuteczne były działania wojewodów w zakresie likwidacji zagrożeń związanych z nieczynnymi szybami i sztolniami górniczymi oraz hałdami jak również stawem osadowym, pozostałym po eksploatacji rud uranu (w latach 1948 - 1963) przez nie istniejące już Zakłady R-1 w Kowarach.

Według stanu na koniec października 1997 r. otwartych było w rejonie Kowar 12 sztolni i 14 szybów stanowiących wg Geologa Wojewódzkiego - zagrożenie dla życia i zdrowia ludzkiego (zwłaszcza szyby i sztolnie w okolicach Miedzianki). Ponadto pilnego zabezpieczenia przed promieniowaniem i rekultywacji wymagają hałdy pouranowe (zwłaszcza hałda w Radzimowie) oraz staw osadowy w Kowarach.

Urząd Wojewódzki w latach 1996 - 1997 podejmował wprawdzie działania administracyjne mające doprowadzić do zabezpieczenia niebezpiecznych budowli górniczych i rekultywacji hałd, ale dotychczas nie zdołał doprowadzić do likwidacji zagrożeń. Między innymi usiłowano ustalić następcę prawnego zlikwidowanych Zakładów w Kowarach, który byłby zobowiązany do likwidacji wzmiankowanych szkód górniczych. W związku z brakiem takiego następcy, Wojewoda Jeleniogórski rozpoczął starania o przeprowadzenie rekultywacji i likwidację zagrożeń na koszt Skarbu Państwa.

Podobnie w skali **województwa wałbrzyskiego** problem stanowi składowanie i zagospodarowanie odpadów.

Według stanu na koniec 1996 r. w województwie wałbrzyskim znajdowało się 39 wysypisk komunalnych o powierzchni 102,65 ha, w tym 9 nieczynnych o areale 18,4 ha. Kubatura odpadów złożonych na wysypiskach komunalnych województwa wynosiła 19,3 mln m³ (na koniec 1995 r.) a w ciągu 1996 r. zgromadzono 1,2 mln m³. Z 30 funkcjonujących składowisk komunalnych dla 4 planowana eksploatacja winna zakończyć się w 1997 r., a dla 10 kolejnych do 2000 r. Niemniej jednak 1 składowisko w Słoszowie - Duszniki Zdrój gromadzi odpady nadal, mimo że jego planowane użytkowanie winno zakończyć się w 1993 r. W latach 1994-1996 wybudowano i oddano do użytku na terenie województwa 4 wysypiska, tj.: w Stroniu Śląskim komunalno-przemysłowe dla miasta i gminy oraz Huty Szkła Kryształowego „Violetta”; w Czarnym Borze - komunalne dla gmin Czarny Bór, Stare Bogaczowice i miasta Boguszów-Gorce; w Starym Jaworowie dla Świebodzic oraz miasta i gminy Jaworzyna Śląska, a także w Ścinawce Dolnej dla miasta i gminy Radków.

Gospodarka odpadami poszpitalnymi w województwie uległa pewnej poprawie poprzez modernizację kotłowni szpitala w Wałbrzychu, w wyniku której uruchomiono w 1996 r. spalarnię odpadów medycznych, ponosząc nakłady na tę inwestycję w kwocie 4,8 mln zł. Spalarnia ta wykorzystywana była zaledwie w 30% (spalono 181 ton, przy rocznej możliwości od 600-900 ton). Z tego też względu - w ocenie NIK - niecelowa jest budowa spalarni takich odpadów w Kłodzku o zdolności produkcyjnej około 800 ton rocznie tym bardziej, że nieznaczny jest stopień zaawansowania rzeczowego i finansowego tej inwestycji.

Województwo wałbrzyskie wytwarzało łącznie w latach 1994-1996 2,1 mln Mg, 2,8 mln Mg i 2,2 mln Mg odpadów przemysłowych kategorii I i II, tj. szczególnie niebezpiecznych, w tym 16,6 tys.Mg - 20,4 tys.Mg, tj. od 0,6% do 0,9% ogółem wytworzonych.

Uregulowania wymaga więc problem zagospodarowania odpadów I i II kategorii, które dotychczas składowane są również m.in. na wysypiskach komunalnych. Ponadto na terenie Wałbrzycha znajdowało się 15 hałd pokopalnianych, w tym 9 nieczynnych. Urząd Wojewódzki nie dysponował aktualnymi danymi odnośnie stopnia zagospodarowania wysypisk przemysłowych, osadników oraz zwałowisk skalnych, w tym również hałd pokopalnianych, z wyjątkiem hałdy przy szybie „Victoria” w Wałbrzychu, dla którego zaopiniował pozytywnie w 1994 r. projekt techniczny i plan realizacyjny rekultywacji.

3.1.5. Finansowanie zadań proekologicznych na obszarze Sudetów

Realizacja inwestycji proekologicznych w obszarze Sudetów wspierana była m.in. ze środków budżetu państwa. W latach 1994-1997 (I półrocze) z budżetu przeznaczono na ten cel 59,2 mln zł, głównie na inwestycje w woj.wałbrzyskim - 53,6 mln zł. Wymieniona kwota środków budżetowych dotyczyła przede wszystkim dotacji przekazywanych z budżetu państwa na dofinansowanie inwestycji ujętych w programie restrukturyzacji woj.wałbrzyskiego oraz na zadania infrastrukturalne realizowane w systemie robót publicznych jako zadania własne gmin w regionach zagrożonych wysokim bezrobociem strukturalnym.

Przepisy regulujące sposób udzielania i rozliczania dotacji ze środków budżetowych na restrukturyzację w 1995r. i 1996r. (rozporządzenie Rady Ministrów z 23 maja 1995 r. w sprawie trybu składania wniosków oraz

zasad przyznawania dotacji z budżetu państwa na 1995 r. na dofinansowanie inwestycji określonych w regionalnych programach restrukturyzacyjnych⁴⁰ i rozporządzenie Rady Ministrów z 25 czerwca 1996 r.) dotyczące trybu i warunków wspierania środkami z budżetu państwa na 1996 r. realizacji regionalnych programów restrukturyzacyjnych oraz tworzenia instytucji lokalnych⁴¹ obligowały wojewodów do wyegzekwowania zwrotu dotacji budżetowej w przypadku nieterminowej realizacji inwestycji bądź niezakończenia zadania do końca 1995 r. - w odniesieniu do zadań rozpoczętych w 1995 r. - lub do końca 1996 r. - w przypadku rozpoczęcia inwestycji w 1996 r.

Ustalenia kontroli wykazały, że służby Wojewody Wałbrzyskiego nadzorujące niektóre inwestycje, pomimo powzięcia wiadomości o nieterminowej realizacji zadań, nie spowodowały zwrotu dotacji do budżetu. Jako uzasadnienie takiego stanowiska podano, że inwestycje - co prawda ze znacznym opóźnieniem - jednak zostały ukończone i w końcu uzyskano wymierne efekty ekologiczne.

Nieprawidłowości stwierdzono w odniesieniu do 3 inwestycji nadzorowanych przez Wydział Ochrony Środowiska (1 zadanie z 1995 r. i 2 zadań z 1996 r.) oraz 1 inwestycji nadzorowanej w 1995 r. przez Wydział Kultury, Sportu i Turystyki.

Inwestycja prowadzona przez Kopalnię Węgla Kamiennego „Nowa Ruda” pn. „Wykonanie centralnego ogrzewania dla budynku Muzeum Górnictwa w Nowej Rudzie” również nie została zakończona w ustalonym terminie, tj. do 15 października 1996 r. Odbiór zadania i przekazanie kotłowni do eksploatacji nastąpiło w dniu 30 grudnia 1996 r., tj. 2,5 miesiąca po ustalonym terminie.

Inwestycja realizowana w 1995 r. przez Urząd Gminy Stoszowice pn. „Modernizacja Gminnego Ośrodka Kultury w Srebrnej Górze”, nadzorowana przez WKSiT, także została zakończona w terminie niezgodnym z harmonogramem. Zadanie to, wspomagane środkami budżetowymi w kwocie 20 tys. zł. miało być zakończone do 31 grudnia 1995 r. Tymczasem dopiero z inicjatywy kontrolerów NIK, Wydział Kultury Sportu i Turystyki w dniu 22 października 1997 r. przeprowadził końcową kontrolę inwestycji ustalając, że rozruchu próbnego i włączenia kotłowni do eksploatacji dokonano w dniach od 1 lutego do 4 lutego 1997 r., tj. 14 miesięcy po planowanym terminie zakończenia prac.

Inwestycja Młodzieżowej Spółdzielni Mieszkaniowej w Kamieńcu Żąbkowickim pn. „Modernizacja kotłowni olejowej”, która otrzymała 21 lipca 1995 r. dotację budżetową w kwocie 100 tys. zł została zakończona 8 miesięcy po ustalonym terminie. Także inwestycja Zakładów Przemysłu Odzieżowego „Tailor” w Dzierżoniowie pn. „Modernizacja systemu ogrzewania - wykonanie kotłowni”, dofinansowaną ze środków budżetowych w 1996 r. dotacją w wysokości 150 tys. zł, została zakończona ponad 8,5 miesiąca po ustalonym terminie.

Stwierdzono przy tym, że ZPO „Tailor” wydatkowały na modernizację kotłowni własne środki w wysokości 218 tys. zł, tj. jedynie 64,2% środków zadeklarowanych we wniosku o dotację.

---

⁴⁰ Dz.U. z 1995 r. Nr 58, poz. 300

⁴¹ Dz.U. z 1996 r. Nr 71, poz. 337

Działania na rzecz ochrony środowiska wspierane były również przez wojewódzkie i Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Finansowano bowiem z tych funduszy w analizowanym okresie od 240 do 368 zadań inwestycyjnych, przekazując na ten cel w formie dotacji lub pożyczek 163,6 mln zł.

W **Jeleniej Górze** ze środków Wojewódzkiego Funduszu dofinansowywano rocznie od 110 do 264 inwestycji realizowanych przez gminy, jednostki budżetowe podległe Wojewodzie i podmioty gospodarcze, przeznaczając na ten cel w latach 1994-1997 (I półrocze) w formie dotacji 55 mln zł. i w formie pożyczek 35 mln zł. Z Narodowego Funduszu województwo otrzymało w wymienionym okresie 49 mln zł (na realizację 60 zadań), w większości przypadków na dofinansowanie inwestycji wspieranych także przez Wojewódzki Fundusz.

Efektem inwestycji dofinansowanych z Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w latach 1994 - 1997, było m.in. przystosowanie 189 kotłowni do spalania oleju napędowego lub gazu i wyposażenie ich w automatykę pogodową, w tym 128 kotłowni na terenach górskich i podgórskich. Z większych inwestycji z zakresu ochrony atmosfery oddanych do użytku w wymienionych latach (których realizację dofinansowywano ze środków Funduszu) zaliczyć należy m.in. modernizację elektrofiltrów bloków nr 8 i 10 w Elektrowni „Turów”, i instalacji odsiarczania spalin w kotłowni Przedsiębiorstwa Farmaceutycznego „Jelfa” SA w Jeleniej Górze. Ogółem w wyniku zakończenia w latach 1994 - 1996 realizacji inwestycji dofinansowywanych z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej ograniczono na terenie województwa roczną emisję pyłów o 25,5 tys. Mg, dwutlenku siarki o 1,0 tys. Mg i tlenków azotu o 63 Mg. Zakończono też realizację 17 nowych lub zmodernizowanych komunalnych oczyszczalni o łącznej przepustowości 26,5 tys. m³ ścieków na dobę. Ponadto oddano do użytku wysypiska odpadów o łącznej pojemności składowania 482 tys. m³.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w **Wałbrzychu** także dofinansowywał w analizowanym okresie od 70 do 104 zadań inwestycyjnych rocznie, udzielając inwestorom dotacji w wysokości 4,6 mln zł oraz pożyczek w kwocie 20 mln zł.

Efekty ekologiczne wynikające z zakończenia w latach 1994 -1996 zadań inwestycyjnych dofinansowywanych ze środków Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej obejmowały m.in. redukcję pyłów o 972 Mg/rok i dwutlenku siarki o 946 Mg/rok, w związku z modernizacją 96 kotłowni, w których zastosowano jako nośnik energii gaz lub olej opałowy, zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków o 14,9 tys. m³/d w wyniku oddania do użytku 9 nowych, bądź przebudowanych obiektów oraz powierzchni wysypisk o 3,74 ha, w związku z przekazaniem do eksploatacji 4 wysypisk komunalnych.

3.1.6. Naliczanie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska

W latach 1995 i 1996 wojewodowie wymierzili łącznie 171,7 mln zł opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska, w tym w województwie jeleniogórskim 140,6 mln zł i województwie wałbrzyskim 31,1 mln zł. W województwie jeleniogórskim prowadzono skuteczną windykację należności z tego tytułu, bowiem wysokość wymagalnych należności była stosunkowo niewielka i wynosiła na 30 czerwca 1997 r. - 2,3 mln zł i dotyczyła przedsiębiorstw postawionych w stan upadłości lub będących w likwidacji. Natomiast

w województwie wałbrzyskim windykacja była mało skuteczna o czym świadczy stan należności w tym okresie w wysokości 7 mln zł.

Rozmiary opłat za wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza, składowanie odpadów, pobór wody i zrzucanie ścieków, wnoszonych z terenu **województwa jeleniogórskiego** wynosiły 89,2 mln zł w 1995 r. i 51,4 mln zł w 1996 r. Znaczne różnice pomiędzy kwotami opłat za korzystanie ze środowiska w poszczególnych latach były wynikiem zawieszania płatności Kopalni „Turów” na okres prowadzonych postępowań przed Naczelnym Sądem Administracyjnym.

Ustalając wymiar opłat za korzystanie ze środowiska i dokonywanie w nim zmian, Wojewoda nie egzekwował tego obowiązku od wszystkich jednostek zobowiązanych do ich wnoszenia. Nie przestrzegał także terminów przewidzianych na przeprowadzanie postępowania i wystawienie decyzji wymiarowych określonych w ustawie Kodeks postępowania administracyjnego. W komputerowej bazie danych jednostek korzystających ze środowiska zaewidencjonowano w Wydziale Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Jeleniej Górze wg stanu na 30 czerwca 1997r. łącznie 790 jednostek. Obejmowała ona zarówno jednostki zobowiązane do wnoszenia opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska, jak i zwolnione z tego obowiązku (na mocy ustawy). W rzeczywistości, opłaty za pobór wody, zrzucanie ścieków, emisję zanieczyszczeń do powietrza i składowanie odpadów naliczano tylko tym przedsiębiorstwom, które zgodnie z art. 86b ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska z 31 stycznia 1980r.⁴² i § 9 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1993 r.⁴³ w sprawie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian przesłały do Urzędu stosowne informacje.

Z zaewidencjonowanych w bazie danych 790 jednostek - 590 winno wnosić opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska, tymczasem z ustaleń kontroli wynika, że w I półroczu 1997 r. decyzje o wymiarze opłat wydano 250 jednostkom. Podkreślić przy tym należy, że podczas trwania kontroli 4 jednostkom z terenu Gmin Bolków oraz Sulików wskazanym przez kontrolera NIK wymierzono część zaległych opłat za okres 1994 r. do 1996 r. w łącznej kwocie 45,2 tys. zł.

W województwie wałbrzyskim podstawę do naliczania opłat stanowiły głównie informacje zawarte w wykazach nadsyłanych przez podmioty gospodarcze. Weryfikacja danych o podmiotach korzystających ze środowiska prowadzona była przez Urząd w ograniczonym stopniu. Kwoty naliczonych opłat w 1995 r. wyniosły dla 1604 jednostek - 16,0 mln zł, a w 1996 r. dla 1523 jednostek - 15,1 mln zł. Nierzetelność składanych informacji przez podmioty gospodarcze Wojewoda ujawnił przeprowadzając 48 kontroli podmiotów emitujących zanieczyszczenia do powietrza, stwierdzając w 27 przypadkach niewnoszenie wymaganych opłat - co skutkowało naliczeniem 27.788 zł. Analizując w trakcie kontroli nadesłane wykazy o ilości pobranej wody i zrzucanych ścieków z 15 zakładów, na podstawie których naliczane były opłaty stwierdzono, że 8 z 15 wykazów nie było zweryfikowanych. Jednostki te wykazywały pobór wody w ilości od 8,3% do 33,5% określonej w pozwoleniach wodno-prawnych. Nie wykorzystywano przy tym istniejących możliwości dla ograniczania lub

---

⁴² Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 ze zmianami

⁴³ Dz.U. z 1993 r. Nr 133, poz. 638 ze zmianami

cofania w trybie art. 32 ust. 2 pkt 2 prawa wodnego uprawnień wynikających z pozwoleń wodno-prawnych w przypadkach zmiany rozmiarów korzystania ze środowiska.

Na przykład: Bardeckie Zakłady Papiernicze - Fabryka Papieru w Młynówce podały, iż zużyły wody i odprowadziły ścieki w ilościach stanowiącej 28,5% określonych w pozwoleniach wodno-prawnych. Ponadto dla Gminnego Zakładu Użyteczności Publicznej w Radkowie, który nie nadesłał informacji o ilości odprowadzanych ścieków za 1995 r. Wydział nie naliczał opłaty z tego tytułu, mimo że jednostka ta była ujęta w ewidencji.

3.1.7. Gospodarka w lasach nie stanowiących własności Skarbu Państwa

W lasach nadzorowanych przez wojewodów, tj. nie stanowiących własności Skarbu Państwa, gospodarka leśna powinna być prowadzona według zasad określonych w uproszczonych planach urządzenia lasu, a od 5 września 1997 r. w lasach o powierzchni do 10 ha, według decyzji określanych przez kierowników właściwych urzędów rejonowych, na podstawie inwentaryzacji stanu lasów. Wzmiankowane plany urządzenia lasów lub inwentaryzacje stanu lasów stanowiących własność osób fizycznych i wspólnot gruntowych, powinny być sporządzane zgodnie z art. 21 ust. 1 pkt 2 ustawy z 28 września 1991 r. o lasach⁴⁴ na wniosek wojewodów, a dla pozostałych lasów nie stanowiących własności Skarbu Państwa - na wniosek właścicieli tych lasów. W kontrolowanych województwach nie w pełni wykonano ten obowiązek, bowiem w znacznej części nie zlecono sporządzenia planów urządzenia lasów stanowiących własność osób fizycznych. Obowiązek zlecenia opracowania takich planów i sfinansowania ich ze środków budżetu państwa spoczywał na wojewodach.

Na przykład w Urzędzie Wojewódzkim w Jeleniej Górze na 2.923 ha lasów w województwie stanowiących własność osób fizycznych, do końca 1997 r., tj. po upływie jednego roku od terminu ustawowego wyznaczonego na wykonanie planów urządzenia lasów, Wojewoda nie zlecił wykonania tych planów dla 1.087 ha lasów, tj. dla 37,2% ogólnej ich powierzchni. Największe powierzchnie lasów osób fizycznych, dla których nie opracowano uproszczonych planów urządzenia znajdują się na terenach górskich i podgórskich w gminach Kamienna Góra (292 ha), Bolków (169 ha), Lubomierz (155 ha) i Wleń (94 ha).

Wojewodowie nie egzekwowali również obowiązku sporządzania planów urządzenia lasów przez osoby prawne (gminy i rolnicze spółdzielnie produkcyjne).

Na 1.356 ha lasów nie stanowiących własności Skarbu Państwa będących w posiadaniu osób prawnych, uproszczone plany urządzenia wykonano dla 555 ha, tj. dla 40,9% ogólnej powierzchni tych lasów, z tego gminy zleciły wykonanie planów urządzenia dla 528 ha lasów komunalnych (62,3% ogólnej ich powierzchni), a pozostali właściciele dla 27 ha lasów (dla 5,2% należących do nich lasów).

Korzystniejsza sytuacja w tym zakresie występuje w **Urzędzie Wojewódzkim w Wałbrzychu**, który zlecił dla większości arealów opracowanie uproszczonych planów urządzenia lasów dla osób fizycznych.

---

⁴⁴ Dz.U. z 1991 r. Nr 101, poz. 444 ze zm.

W terminie ustawowym sporządzono plany urządzenia lasów dla powierzchni 2.504 ha, tj. 98,6% lasów należących do osób fizycznych w województwie. Z kolei dla pozostałych lasów niepaństwowych, w przypadku których obowiązek opracowania planów ciążył na ich właścicielach, uproszczone plany urządzenia zostały wykonane dla lasów komunalnych na powierzchni 4.038 ha tj. 92,3% ich ogólnego arealu.

Natomiast dla lasów osób prawnych opracowano wzmiankowane plany dla powierzchni 94 ha, co stanowi zaledwie 20 % powierzchni tych lasów.

Ostatecznie nie zostały opracowane uproszczone plany urządzenia gospodarstw leśnych dla 35 ha lasów osób fizycznych, 344 ha lasów komunalnych w 6 gminach oraz 370 ha lasów osób prywatnych.

Monity kierowane przez Wojewodę Wałbrzyskiego, w ramach nadzoru nad gospodarką leśną, do właścicieli lasów komunalnych oraz należących do osób prywatnych, którzy nie wywiązali się z ustawowego obowiązku okazały się nieskuteczne, co wynikało m.in. z braku środków finansowych na te cele u właścicieli, jak również nieokreślenia w ustawie sankcji za niewykonanie uproszczonych planów urządzenia lasów.

3.2. Realizacja planów ochrony przyrody na obszarze Sudetów

Realizując założenia „Studium ochrony przyrody i krajobrazu w województwie jeleniogórskim” - utworzono:

- Rudawski Park Krajobrazowy,
- Park Krajobrazowy Doliny Bobru,
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Karkonosze - Góry Izerskie”.

Poza tym na terenie woj. jeleniogórskiego istnieje 9 rezerwatów przyrody, z czego 8 zlokalizowanych jest w Prowincji Masywu Czeskiego Sudetów.

Należy przy tym dodać, że nie opracowano planów ochrony dla 3 rezerwatów przyrody. Dla pozostałych 6 rezerwatów Wojewoda zlecił wykonanie takich opracowań w 1994 r., jednak sporządzone zostały one niedokładnie. Błędnie oznaczono gatunki, nie uwzględniono w nich roślinności niższej (mchów i wątrobowców). Nie przedstawiono nawet działań jakie należy podjąć w celu ratowania brzozy karłowatej, dla ochrony której utworzono rezerwat „Torfowisko Izerskie”. W planie rezerwatu „Brzeźnik” nie uwzględniono w liście florystycznej ważnych dla flory rezerwatu storczyków. Nie określono miejsc wykonywania zdjęć fitosocjologicznych, co uniemożliwi w przyszłości ponowne wykonywanie zdjęć tych miejsc w celu oceny tendencji sukcesyjnych. Konsekwencją tych błędów było nieprzekazanie opracowanych wówczas planów Ministrowi Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa do zatwierdzenia w trybie art. 23 ust. 4 ustawy o ochronie środowiska.

Opracowywanie planu ochrony przyrody Rudawskiego Parku Krajobrazowego rozpoczęto w 1996 r., nie został on jednak zakończony. Dla Parku Krajobrazowego Doliny Bobru plan ochrony sporządzono w 1992 r., ale w latach następnych nie dostosowano go do wymogów określonych w art. 24 ust. 9 ustawy o ochronie przyrody w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 1995 r. - brak było wniosków i wytycznych do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Plan ten nie spełnia również wymogów w zakresie

ochrony i kształtowania poszczególnych typów ekosystemów Parku, nie określa także sposobów gospodarowania zasobami przyrody ożywionej i nieożywionej oraz zasad ochrony walorów dziedzictwa kulturowego.

W ramach wielkoprzestrzennego systemu obszarów chronionych w **województwie wałbrzyskim** funkcjonuje 1 park narodowy, 4 parki krajobrazowe (Książański, Stołowogórski, Śnieżnicki i Park Krajobrazowy Gór Sowich), 8 obszarów chronionych krajobrazu oraz 15 rezerwatów przyrody, w tym 3 rezerwaty znajdujące się na terenie Parku Narodowego.

Nieprawidłowości stwierdzono w działalności Wojewody w zakresie sporządzania planów ochrony dla obszarów prawnie chronionych, jak również w odniesieniu do powoływania wymaganych organów opiniotawczo-doradczych. Nie sporządzono planów ochrony dla parków krajobrazowych, zatwierdzanych w drodze rozporządzenia Wojewody, stanowiących podstawę do opracowania planów zagospodarowania przestrzennego.

Z wyjątkiem Książańskiego Parku Krajobrazowego, dla którego został opracowany plan zagospodarowania przestrzennego i ochrony, zatwierdzony rozporządzeniem Wojewody Wałbrzyskiego z 1996 r., odpowiadający wymogom obowiązującym od 1995 r., nie zostały wykonane plany ochrony dla Ślężańskiego i Parku Krajobrazowego Gór Sowich. W przypadku Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego sporządzony w latach wcześniejszych plan zagospodarowania przestrzennego nie został zaktualizowany i dostosowany do wymogów planu ochrony.

Nie sporządzono także planów ochrony dla wszystkich rezerwatów przyrody. Z ogólnej liczby 12 rezerwatów przyrody tylko 7 posiadało aktualne plany urządzenia gospodarstw rezerwatowych wykonane przez Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej-Oddział w Brzegu, przy czym tylko 6 z nich Minister zatwierdził jako plany ochrony. Brak planu ochrony, jak również planu urządzenia gospodarstwa rezerwatowego dotyczył rezerwatów: „Torfowisko pod Zieleńcem”, „Skałki Stoleckie”, „Góra Choina”, „Bukowa Kalenica”, „Muszkowicki Las Bukowy”, a w przypadku „Wodospadu Wilczki” plan urządzenia gospodarstwa rezerwatowego nie został zatwierdzony przez MOŚZNiL jako plan ochrony rezerwatu.

Oszacowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody koszty opracowania planów ochrony rezerwatów województwa zamykały się kwotą 188.100 zł, a w 1996 r. z budżetu Wojewody Wałbrzyskiego wydatkowano 12.000 zł na sporządzenie ekspertyz i innej dokumentacji przyrodniczej mogącej stanowić wytyczne do opracowania kompletnych planów ochrony. Należy dodać, że podejmowane dotychczas próby pozyskania środków finansowych na realizację tych planów m.in. z Lasów Państwowych okazały się bezskuteczne.

Niezależnie od powyższych nieprawidłowości stwierdzono, że pomimo upływu w 1996 r. kadencji Wojewódzkiej Komisji Ochrony Przyrody, jak również upływu kadencji Rady Naukowo-Społecznej Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego takie organy opiniotawczo-doradcze w zakresie ochrony przyrody nie zostały powołane przez Wojewodę Wałbrzyskiego, mimo istniejącego obowiązku w tym względzie wynikającego z art. 12 i 24 ust. 11 ustawy o ochronie przyrody⁴⁵. Należy dodać, że w okresie objętym kontrolą nie zostały

---

⁴⁵ Dz.U. z 1991 r. Nr 114, poz. 492 ze zmianami

powołane rady naukowo-społeczne dla pozostałych parków krajobrazowych, ani też nie utworzono jednej rady dla wszystkich parków przy Zarządzie Parków Krajobrazowych.

Nie miał także zatwierdzonego planu ochrony przyrody Karkonoski Park Narodowy.

Opracowywanie planu rozpoczęto w kwietniu 1991 r., prace te jednak, ze względu na brak ministerialnych instrukcji i wytycznych dotyczących sporządzania planów ochrony parków narodowych, przedłużyły się do stycznia 1997 r., kiedy to dyrektor KPN przekazał do Krajowego Zarządu Parków Narodowych projekt „Planu ochrony KPN” - wnosząc o przedłożenie opracowania Ministrowi Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa do zatwierdzenia.

Przewidziane do realizacji zadania z zakresu hodowli i ochrony lasu w KPN nie były w całości realizowane. W 1996 r. trzebieże III i IV klasy wykonano odpowiednio w 64% i 80%.

Ze względu m.in. na zły stan sanitarny lasu przekroczono etat masowy cięć (obowiązujący na dziesięciolecie 1990 - 1999) o 65% (71% ogólnej masy drewna uzyskano z cięć przygodnych, sanitarnych i wywrotów).

Z opóźnieniem przystąpiono do opracowania „Planu ochrony” Parku Narodowego Gór Stołowych w woj. wałbrzyskim, bo dopiero w grudniu 1994 r. przewidując zakończenie prac w końcu 1998 r. W związku z tym prace dotyczące ochrony i hodowli lasu prowadzono w oparciu o roczne plany ochrony lasu. Czynnikiem ograniczającym wykonanie zadań gospodarczych była niesolidna i zła jakość usług świadczonych przez Zakład Usług Leśnych w ramach zawartej umowy z Parkiem Narodowym Gór Stołowych. Stwierdzono przypadki docięcia zdrowych drzew, opóźnień w usuwaniu z lasu drzew trocinkowych i brak nadzoru przy wypalaniu gałęzi. W efekcie, w wyniku kontroli NIK, rozwiązano umowę z ZUL, a za brak nadzoru odwołano podleśniczego. Ponadto na terenie całego Parku odbiorcy drewna nie regulowali na bieżąco należności, a ich zadłużenie na koniec 1996 r. przekraczało 238 tys. zł i było wyższe od zadłużenia z 1995 r. o 198 tys. zł. (20,2%).

3.3. Realizacja planów urządzenia lasów w nadleśnictwach sudeckich

Struktura gatunkowa drzewostanów na terenach kontrolowanych nadleśnictw uległa zmianom w porównaniu z pierwotną szatą roślinną występującą w XVII-XIX wieku. Rozwój przemysłu górniczego i hutniczego zwiększył zapotrzebowanie na surowiec drzewny, w związku z czym w miejsce drzewostanów mieszanych (jodłowych, bukowych i jesionowych), wprowadzono szybciej rosnące gatunki świerka, co w konsekwencji doprowadziło do zmiany stanu gatunkowego lasu w lite drzewostany świerkowe - nie przystosowane do warunków siedliskowych Sudetów.

Pozytywnie ocenić więc należy działania podejmowane przez nadleśnictwa, zmierzające do przebudowy drzewostanów, polegające m.in. na wprowadzaniu do odnowień gatunków liściastych, w wyniku czego udział świerka zmniejszył się z 71,8% w 1994 r. do 60% w 1997 r. (I półrocze), przy równoczesnym zwiększeniu udziału dębu, buka, jesionu i klonu odpowiednio z 15,1% do 26,4%.

Produkcję sadzonek z zakrytym systemem korzeniowym, bardziej przydatnych do zalesiania ubogich i wylesionych wyższych partii lasów, szczególnie Sudetów Zachodnich, prowadzi Szkołka Kontenerowa w

Kostrzycy (woj. jeleniogórskie). Łączne nakłady inwestycyjne na ww. zadanie w latach 1992-1996 wyniosły 4.487,4 tys. zł i przeznaczone zostały m.in. na budowę 10 namiotów foliowych wraz z wyposażeniem, 7 pól zraszalnych i budynek techniczno-socjalny z automatyczną linią siewu. Przygotowana jest ona do produkcji sadzonek wszystkich gatunków drzew niezbędnych do przebudowy drzewostanów. Wysokość produkcji uzależniona jest jednak od ilości zamówień złożonych przez nadleśnictwa, które ze względu na wysoką cenę jednostkową sadzonek (0,47 zł w 1994 r. i 0,58 zł w 1996 r.), stosowały do odnowień materiał tańszy (z odkrytym systemem korzeniowym), wyprodukowany we własnych szkółkach (ca 0,11 zł/szt.). W związku z tym, nie w pełni wykorzystano możliwości technologiczne Szkółki w Kostrzycy.

Docelowa wielkość rocznej produkcji sadzonek określona została (w 3 cyklach), w ilości od 2.041 tys.szt. przy zastosowaniu kaset HICO-370 (V-370) do 9.117 tys. szt. używając kaset HICO-50 (V-50). W latach 1994-1996 nie osiągnięto zakładanej produkcji. I tak w 1994 r. wyprodukowano 870 tys. sadzonek w kasetach V-370, tj. 42,6% wielkości wynikającej z założeń technicznych, w 1995 r. produkcja wyniosła 2.256 tys. szt., w tym 1.934 tys. szt. w kasetach V-50 (21,5%) i 322 tys. szt. w kasetach V-370 (15,8%), a w 1996 r. - 1.600 tys. szt., z tego 844 tys. szt. w kasetach V-50 (9,3%) i 756 tys. szt. w kasetach V-370 (37%).

W 1994 r. nadleśnictwa sudeckie wykonały łącznie 2.452 ha odnowień i zalesień. Natomiast w latach 1995-1996 odpowiednio 2.305 ha (4.888 ha) i 2.141 ha (5.612 ha). Zaznaczyć przy tym należy, że w 1996r. jakość wykonywanych prac oraz udatność^{*4} zakładanych upraw w stosunku do 1994r. uległa poprawie.

I tak udatność upraw 2-letnich zwiększyła się z 82,1% w 1994 r. do 84,5% w 1995 r., 86,7% w 1996 r. i 87,2% w 1997 r., zaś 5-letnich w kolejności 81%, 82,1% i 86,4%.

Przeprowadzona w 1994 r. ocena upraw 2-letnich, założonych na powierzchniach otwartych w Sudetach, obejmująca areal 1.229,92 ha wykazała, że 985,63 ha (80,1%) posiadało skład gatunkowy zgodny lub częściowo zgodny ze stanem pożądanym dla określonych typów siedliskowych.

W dalszym ciągu drzewa iglaste (świerk) są w kontrolowanych nadleśnictwach głównym gatunkiem lasotwórczym.

Na terenie Nadleśnictwa „Śnieżka” w Kowarach (woj. jeleniogórskie) udział świerka w strukturze drzewostanów w 1976 r. wynosił 85,8% i po 10-latach zmniejszył się o 9%.

Niekorzystnie wpływające na zdrowotność drzewostanów czynniki abiotyczne i biotyczne (przede wszystkim emisja przemysłowa), powodowały osłabienie monolitycznych lasów świerkowych (szczególnie nieodpornych), co w konsekwencji sprzyjało masowemu występowaniu szkodników wtórnych (kornika) a tym samym, nadmiernemu wydzielaniu posuszu. Silne fenowe wiatry występujące na terenach górskich, opady śniegu i marznącego deszczu zwiększały ilość wiatrolomów, wywrotów i złomów.

---

^{*4} Udatność - ilość sadzonek, które się przyjęły i stanowią przyszłą strukturę lasu.

Oceniane pod względem hodowlanym w 1994 r. uprawy 2-letnie zakładane w Nadleśnictwie „Śnieżka” na powierzchniach otwartych w 72,8% (68,2 ha), były zgodne lub częściowo zgodne ze stanem pożądanym, w latach 1995-1996 odpowiednio 87% (81,66 ha) i 89,4% (84,5 ha), zaś w 5-letnich skład gatunkowy zbliżony do pożądanego posiadało 63,7% (64,01 ha), 70,2% (62,35 ha) i 76,6% (80,55 ha) upraw. Podobne pozytywne zmiany odnotowano we wszystkich kontrolowanych nadleśnictwach.

Mechanizm zamierania drzewostanów w Sudetach spowodowany jest głównie emisją przemysłową, która doprowadza do rozpadu ekosystemów i likwidacji lasu, jako formacji roślinnej. Patologiczne zmiany dotyczą nie tylko drzewostanów, powodują zmiany zachowań i funkcji innych organizmów, niekorzystnie wpływają także na gospodarkę energomaterialną. Osadzające się na powierzchni gleby zanieczyszczenia są w większości sorbowane przez substancję organiczną, co ma istotny wpływ na koncentrację metali ciężkich, wśród których największą wykazuje ołów, kadm i cynk.

Silne uszkodzenia drzewostanów i wylesienia części stoków wzmagają mineralizację próchnic leśnych, a w następstwie przyspieszają erozję gleb. Zjawisko to, oprócz niekorzystnych zmian składu chemicznego, stanowi największe zagrożenie dla pokrywy glebowej w Karkonoszach.

W latach 1994-1997 wszystkie nadleśnictwa obszaru Sudetów - gospodarujące w 1996r. na powierzchni 222,5 tys. ha (kontrolowane w szczególności) pozostawały w zasięgu szkodliwego oddziaływania emisji przemysłowych.

W Nadleśnictwie Bystrzyca Kłodzka 94,2% ogólnego areалу znajdowało się pod wpływem tego oddziaływania, przy czym do II strefy zagrożeń zakwalifikowano 10.146 ha, tj. 79,9% powierzchni. W strukturze powierzchniowej wg klas wieku, najwyższy udział w powierzchni leśnej stanowiły drzewostany w przedziale wiekowym od 61 do 70 lat - 12%, a następnie w przedziałach od 71 do 80 lat i od 31 do 40 lat - 11%.

Z kolei w Nadleśnictwie Świeradów wszystkie lasy znajdowały się w strefie negatywnego oddziaływania emisji przemysłowych. Zgodnie z obowiązującym planem urządzenia lasu w strefach II (średnich zagrożeń) i III (silnych zagrożeń) znajdowało się 57,4% powierzchni leśnej, tj. 8,2 tys. ha. W Nadleśnictwie Lądek Zdrój całość lasów, łącznie z rezerwatami, znajduje się w strefie uszkodzeń przemysłowych, z czego do II strefy zakwalifikowano 13.319 ha (86% powierzchni leśnej Nadleśnictwa), I - 2.120 ha (13,7%), a III - 41 ha (0,3%), co dowodzi o znacznym zdegradowaniu gleb leśnych. W szczególności dotyczy to górnej strefy regla dolnego, położonego na wysokościach 800-1000 m n.p.m. oraz regla górnego usytuowanego na 1000-1200 m n.p.m..

Rosnące na tych wysokościach drzewostany świerkowe okazały się mało odporne na skumulowane oddziaływanie niekorzystnych warunków klimatycznych i emisji przemysłowych. Występują tam bowiem na dużych powierzchniach wiatro i śniegołomy, stąd też trudno utrzymać drzewostany w należyтым stanie sanitarnym.

Pozytywną inicjatywą było wybudowanie w 1996 r. kosztem 14,4 mln zł Leśnego Banku Genów (LBG) w Kostrzycy (woj. jeleniogórskie), którego zadaniem jest m.in. ratowanie ginących cennych gatunków drzew, krzewów i roślin dna lasu oraz zachowanie wymierających populacji i ich restytucji, szczególnie w Sudetach Zachodnich. Bank Genów wyposażono w nowoczesną aparaturę badawczą, instalację komputerową i łączność,

system zabezpieczeń (np. sygnalizację pożarową, system kontroli przejść i ochronę przed włamaniem, rejestracji pomiarów i sterowania). Obiekt posiada własną mechaniczno-biologiczną oczyszczalnię ścieków o wydajności 56 m³/dobę. Niemniej jednak brak jest urządzeń technicznych do przechowywania kriogenicznego zasobów genowych takich m.in. jak linii do wypręparowywania osi zarodkowych, linii mrożenia oraz wyposażenia do przechowywania nasion w ciekłym azocie.

Ustalenia kontroli wykazały jednak, że w LBG na dzień 30 czerwca 1997 r. zgromadzono tylko 183 kg nasion, tj. 1,97% zakładanej masy zasobów. Z 33 gatunków drzew zagrożonych wyginięciem na terenie Polski w LBG przechowywano 6 gatunków nasion drzew (18,1% przewidzianych do ochrony). Nie utworzono ani jednego zasobu genowego gatunków zagrożonych wyginięciem z obszaru 22 parków narodowych, mimo iż wytypowanych do przechowywania i ujętych na liście było 74 gatunki drzew i krzewów.

Podejmowane dotychczas działania przez RDLP we Wrocławiu były mało skuteczne i nie doprowadziły do znacznego powiększenia zasobów genowych. Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli Delegatury we Wrocławiu LBG nie jest w stanie samodzielnie prowadzić prac naukowo-badawczych, zmierzających do opracowania metod i technologii długoterminowego przechowywania wszystkich zasobów genowych przewidzianych do ochrony w Polsce.

Ustalenia kontroli wykazały także, iż realizacja zadań gospodarczych w nadleśnictwach sudeckich, dotyczących w szczególności gospodarki drewnem, terminowości odnowień i wykonywania prac pielęgnacyjnych była niezgodna z planami urządzania lasów.

W kontrolowanych nadleśnictwach etat masowy^{*5} pozyskania drewna w 1994r. ustalony na 612,9 tys.m³, w tym w użytkowaniu przedrębnym^{*6} 312,8 tys.m³ - rębny^{*7} 300,1 tys.m³, wykonano w ilości 705,5 tys.m³, tj. 115,1%, z tego 511,8 tys.m³ (163,6%) w użytkowaniu przedrębnym oraz 193,7 tys.m³ (64,6%) rębnym.

W 1996 r. roczny etat ogółem pozyskania grubizny^{*8} w nadleśnictwach określony na 763,6 tys.m³, w tym w użytkowaniu przedrębnym 475,8 tys.m³, a rębny 287,8 tys.m³, wykonany został odpowiednio w ilości: 772,8 tys.m³ (101,2%) - 579,8 tys.m³ (121,8%) i 193,0 tys.m³ w rębnych (67%).

Przekroczenie pozyskania drewna z użytków przedrębnych wynikało m.in. z realizacji programu związanego z nadrabianiem zaległości w cięciach pielęgnacyjnych, a w szczególności czyszczeń późnych i trzebieży wczesnych^{*9} oraz usuwaniem drzew w cięciach sanitarnych^{*10}

^{*5} etat masowy, tj. przewidywana ilość drewna do wycięcia

^{*6} użytkowanie przedrębne, tj. wycinanie drzew w drzewostanach, które nie osiągnęły wieku do wycięcia w ramach cięć pielęgnacyjnych.

^{*7} użytkowanie rębne, tj. wycinanie drzew w drzewostanach, które osiągnęły wiek do wycięcia.

^{*8} grubizna, tj. drewno o wymaganej normami średnicy.

^{*9} trzebieże wczesne, tj. cięcia hodowlane mające na celu poprawienie warunków wzrostu pozostałych drzew w drzewostanach w wieku od 21-40 lat a czyszczenia późne w drzewostanach w wieku od 10 do 20 lat.

^{*10} cięcia sanitarne, tj. cięcia spowodowane nieprzewidywanymi zdarzeniami polegające na usuwaniu drzew

Na przykład w Nadleśnictwie Międzylesie i innych objętych kontrolą, pozyskanie drewna w latach 1994-1996 odbywało się na podstawie etatów ustalonych w planie urzędniowym. Wykonanie cięć, zarówno w odniesieniu do powierzchni, jak i masy drewna, nie zostało do I półrocza 1997 r. wykonane w pozycjach dotyczących użytków rębnych oraz przedrębnych. I tak wykonanie planu cięć w użytkach rębnych wynosiło 72,6% w odniesieniu do powierzchni cięć oraz 82,7% w stosunku do planowanego pozyskania masy drzewnej. W przypadku użytków przedrębnych wykonanie założeń planowych stanowiło odpowiednio 69,7% i 71,4%. Przekroczenie planu cięć nastąpiło w przypadku użytków przygodnych^{*11} rębnych i przedrębnych, z których pozyskano odpowiednio o 21,3 tys.m³ i 42,7 m³ drewna więcej niż zakładano w planie urzędniowym.

W strukturze pozyskanego drewna dominującą pozycję stanowiło drewno tartaczne III klasy oraz drewno opałowe. Wymienione sortymenty stanowiły odpowiednio: 40,9% i 22,1% w 1994 r., 41,4% i 15,4% w 1995 r. oraz 36% i 20% za 1996 r. W strukturze sprzedaży przeważało natomiast drewno wielkowymiarowe iglaste oraz drewno średniowymiarowe stanowiące odpowiednio: 57,3% i 40% za 1994 r., 65% i 31,1% w 1995 r. oraz 52% i 44% w 1996 r., pozyskiwane głównie w cięciach pielęgnacyjnych, sanitarnych, usuwania wiatrołomów i śniegołomów.

Podstawowym zagrożeniem drzewostanów świerkowych, poza zanieczyszczeniem środowiska, w nadleśnictwach sudeckich są szkodniki wtórne przede wszystkim korniki: drukarz, drukarczyk, rytownik i czterooczek, powodujące zwiększone wydzielanie posuszu i w konsekwencji konieczność wycinania drzew zasiedlonych.

Ilość pozyskanego drewna z drzewostanów opianowanych przez szkodniki owadzie, stanowiła w 1994r. w nadleśnictwach objętych kontrolą 30,6% ogółu pozyskanego i zwiększyła się do prawie 51% w 1996r. W latach 1994-1997 (I półrocze) w ramach zwalczania szkodników wtórnych z drzew zaatakowanych pozyskano odpowiednio: 101,3 tys.m³, 112,1 tys.m³, 120,9 tys.m³, a w 1997 r. (I półrocze) 130,3 tys.m³ drewna, co stanowiło w kolejności 28,5%, 28,8%, 35,3% i 37% (w 1997 r. - I półrocze) ogółu pozyskanego drewna z cięć sanitarnych.

Kontrolowane nadleśnictwa nie w pełni przestrzegały terminowego odnawiania wylesionych powierzchni, mimo iż taki obowiązek określony został w art. 13 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach⁴⁶, który stanowił m.in., że Lasy Państwowe i właściciele lasów niepaństwowych są zobowiązani do trwałego utrzymywania lasów i zapewnienia ciągłości ich użytkowania, polegających w szczególności na ponownym wprowadzeniu roślinności leśnej w okresie do 2 lat od usunięcia drzewostanu, a w razie szkód wywołanych przez pożary i inne klęski żywiołowe w okresie do 5 lat.

Jako przykład posłużyć może Nadleśnictwo „Śnieżka”, w którym na zinwentaryzowanych w planie urzędniowym (obejmującym okres dziesięciolecia) wg stanu na 1 stycznia 1989 r. - 458,69 ha halizn, płazowin i zrębów, nie odnowiono do 30 czerwca 1997 r. - 64,4 ha, tj. 14% powierzchni.

---

chorych, osłabionych i zamierających.

^{*11} użytki przygodne, tj. pojedyncze usuwanie drzew w cięciach sanitarnych.

⁴⁶ Dz.U. z 1991 r. Nr 101, poz. 444 ze zmianami.

W zakresie gospodarki łowieckiej ustalono, że w nadleśnictwach sudeckich nie w pełni realizowane były też plany odstrzałów przez koła łowieckie, w szczególności dzika, jelenia i sarny. Koła łowieckie dzierżały 51 leśnych obwodów łowieckich na terenie województw wałbrzyskiego i jeleniogórskiego.

W ramach prowadzonej gospodarki leśnej Nadleśniczy Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe zatwierdza roczne plany łowieckie ustalane przez dzierżawców obwodów łowieckich. Wobec braku selekcji naturalnej, ze względu na niewystępowanie dużych drapieżników, redukcję zwierzyny w łowiskach wykonywali myśliwi w oparciu o ustalone plany odstrzałów, które nie były w pełni realizowane.

Na terenach Sudetów nie wykonywano odstrzałów planowanego pozyskania zwierzyny grubej, co wpłynęło na koszty związane z zabezpieczeniem upraw, w których nie partycypowały koła łowieckie.

W sezonie łowieckim 1994/1995 odstrzelono 1.770 szt. jeleni, tj. 72,2% planowanej ilości, 9.791 szt. sarny (64,7%), 1.890 szt. dzika (76,9%). Z kolei w okresie łowieckim 1995/1996 - 2.167 szt. jeleni (88,3%), 4.790 szt. sarny (76,2%), 1.734 szt. dzika (66,3%), a w 1996/1997 w kolejności: 1.677 szt. (70,8%), 4.446 szt. (69,6%), 1.902 szt. (74,2%).

Niezrealizowanie planowanych odstrzałów jeleni i saren wpłynęło na zwiększenie ilości szkód w drzewostanach.

Przeprowadzona w 1996 r. ocena uszkodzeń spowodowanych przez zwierzynę płową wykazała m.in., że na poddanej przeglądowi powierzchni 11.979 ha upraw leśnych, uszkodzonych było 4.423 ha (36,9%). W odniesieniu do młodników (od 11 lat do 30 lat) w kolejności 30.837 ha, 3.735 ha (12,1%) oraz drzewostanów starszych (ponad 30 lat) odpowiednio 138.267 ha, 7.147 ha (5,2%).

Na przykład w Nadleśnictwie Łądek-Zdrój (podobnie jak i w innych kontrolowanych) powierzchnia szkód wyrządzanych przez zwierzynę łowną wzrosła z 1.303 ha w 1994 r. do 3.058,8 ha w 1997 r. (I półrocze). Należy przy tym dodać, że w świetle ustaleń kontroli budzą wątpliwość przeprowadzane przez leśniczych inwentaryzacje szkód spowodowanych przez zwierzynę w związku z brakiem jednolitych zasad dotyczących przeprowadzania szacunków. Nie są one ujmowane w żadnej sprawozdawczości, a nadto postępowanie szacunkowe w tym względzie dokonywane jest niekompleksowo i bez większego rozeznania odnośnie szkód wyrządzanych przez zwierzynę łowną. Na przykład tylko w ww. Nadleśnictwie w celu zabezpieczenia upraw przed szkodami spowodowanymi przez zwierzynę w latach 1994-1996 dokonano m.in. grodu upraw na powierzchni 84 ha oraz palikowania 70 ha. Poza tym zabezpieczono repelentami w 1994 r. 699 ha, w 1995 r. 765 ha, a w 1996 r. 899 ha. Łącznie w analizowanym okresie na realizację tych zadań Nadleśnictwo wydatkowało 750 tys. zł.

Przyczyną zwiększania się powierzchni szkód jest niewątpliwie nadmiar zwierzyny łownej w stosunku do planowanej pojemności łowisk.

I tak w Nadleśnictwie Łądek Zdrój stan jeleni wzrósł z 325 szt. w 1980/1981 r. do 508 szt. w 1996/1997 r., tj. o 56%, a w stosunku do planowanej pojemności łowisk (260 szt.) o 95%, sarny leśnej odpowiednio z 453 szt. do 631 szt., tj. o 39%, a w stosunku do planowanej pojemności (610 szt.) o 3%.

Nierealizowanie planów odstrzału zwierzyny nie dającej trofeum myśliwskiego oraz przechodzenie jeleni z terenu Czech, gdzie prowadzono hodowlę w systemie półotwartym, spowodowało zachwianie równowagi środowiska i kilkakrotne przegęszczenie łowisk. Sytuacja przegęszczenia łowisk może ulec w przyszłości poprawie, bowiem w znowelizowanym prawie łowieckim zgodnie z art. 30 ust. 1⁴⁷ w przypadku nieusprawiedliwionego niewykonania rocznego planu łowieckiego, dzierżawcy, czyli koła łowieckie, są zobowiązane do partycypowania w kosztach ochrony lasu ponoszonych w związku z usuwaniem szkód spowodowanych przez zwierzynę.

Niezadowolająco przedstawiała się sytuacja w zakresie ujawniania przestępstw i wykroczeń zakwalifikowanych jako szkodnictwo leśne (kradzież i wyrąb drewna, kłusownictwo), których wykrycie należało do obowiązków strażników leśnych. Skuteczność działań była niewielka, szczególnie jeżeli chodzi o wykrywalność sprawców kradzieży drewna.

W Nadleśnictwie Świdnica w analizowanych latach stwierdzono 34 przypadki szkodnictwa leśnego, z których 8 dotyczyło kłusownictwa, 13 bezprawnego korzystania z lasu oraz 13 kradzieży i zniszczenia mienia. Wartość ujawnionych szkód oszacowano na 12,7 tys. zł. W wyniku podjętych działań odzyskano zaledwie 4,9 tys. zł.(38,5%). Niezależnie od powyższego odnotowano 91 przypadków kradzieży drewna (548,4 m³ wartości 87,1 tys. zł.). Ujawniono 45% sprawców i skierowano do sądów 41 pozwów, w 37 przypadkach postępowanie zakończono wyrokiem skazującym i zasądzono do zwrotu 78,5 tys. zł. Do końca czerwca 1997r. wyegzekwowano z zasądzonej kwoty 19,8 tys. zł. W Nadleśnictwie Bystrzyca Kłodzka stwierdzono 23 przypadki kradzieży drewna wartości 61.850 zł. - wykryto jednak zaledwie 6 sprawców. W analizowanym okresie stwierdzono 2 przypadki kłusownictwa, ze względu jednak na niewykrycie sprawców postępowanie umorzono.

W Nadleśnictwie Świeradów Zdrój skradziono w 1996 r. 129 m³ drewna o wartości 28.815 zł, z czego odzyskano (ujawniając sprawców) kwotę 1.307 zł, tj. 4,5%. W latach 1995-1996 stwierdzono 7 przypadków innych kradzieży i zniszczenia mienia (m.in. kradzież pilarki spalinowej, 3 kradzieże sadzonek w Radogoszczy, kradzieży z włamaniem do kolonii Czerniawa, a ponadto kradzieży samochodu służbowego fiat 126p oraz siatki ogrodzeniowej w Leśnictwie Rębiszów), sprawcy tych kradzieży nie zostali wykryci.

W omawianym przypadku (podobnie jak i we wszystkich kontrolowanych jednostkach) niekorzystnie przedstawiała się windykacja należności zasądzonych przez sądy i kolegia.

W 1994 r. z należnej kwoty 3.393 zł odzyskano 221 zł (6,5%), w 1995 r. odpowiednio 1,662 zł i 220 zł (13,2%) a w 1996 r. 17.094 zł i 1.721 zł (10,1%).

Niekorzystnie również przedstawia się windykacja należności za sprzedaż drewna przez nadleśnictwa sudeckie, co wobec faktu, iż są one jednostkami samofinansującymi się, powoduje ograniczenie wpływu środków finansowych na prace hodowlane, ochronę lasu oraz tworzenie infrastruktury niezbędnej do prowadzenia gospodarki leśnej.

---

⁴⁷ Dz.U. z 1995 r. Nr 147, poz. 713 ze zmianami

Sprzedaż drewna w poszczególnych latach badanego okresu prowadziły nadleśnictwa w oparciu o wytyczne RDLP, które określały m.in. planowaną ilość pozyskania i sprzedaży surowca drzewnego, kategorie odbiorców, zasady zawierania umów oraz ceny wyjściowe do negocjacji.

Łączna wartość sprzedanego surowca zamknęła się w 1994 r. kwotą 100.450,2 tys. zł, w 1995 r. - 180.722,5 tys. zł, w 1996 r. - 185.381,6 tys. zł. a w I połowie 1997 r. - 105.643,2 tys. zł. Stwierdzono, że czynnikiem mającym istotny wpływ na wartość sprzedaży (przy niewielkim wzroście ilościowym sprzedanego surowca) była zmiana średnich cen jednostkowych na drewno, które z 75 zł za 1 m³ w 1994 r. wzrosły do 104,6 zł w I półroczu 1997 r.

W badanym okresie nastąpił wzrost nie ściągniętych należności z tytułu sprzedaży drewna, wobec których kontrolowane nadleśnictwa nie podjęły skutecznych działań windykacyjnych. Na koniec 1994 r. posiadały one należności z tytułu sprzedaży drewna w kwocie 4.858 tys. zł, z tego 3.013,7 tys. zł, tj. 62% wymagalnych. Na dzień 30 czerwca 1997 r. dłużnicy zalegali już z zapłatą kwoty 14.397,5 tys. zł, z tego wymagalnych było 7.252,1 tys. zł (50,4%).

III. OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI

1. Zasięganie informacji

W toku kontroli, na podstawie art. 29 pkt 2 lit. f ustawy o NIK, zasięgano informacji w następujących jednostkach:

- Zarządzie Parków Krajobrazowych w Jeleniej Górze - w zakresie realizacji planów ochrony parków krajobrazowych,
- Zarządzie Parków Krajobrazowych w Wałbrzychu - j.w.
- Wojewódzkim Inspektoracie Ochrony Środowiska w Jeleniej Górze - w zakresie krajobrazowego, regionalnego i lokalnego monitoringu środowiska,
- Wojewódzkim Inspektoracie Ochrony Środowiska w Wałbrzychu - j.w.
- Wojewódzkim Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Jeleniej Górze - w zakresie racjonalności i wykorzystania środków WFOŚiGW w latach 1994-1997 na zadania inwestycyjne związane z ochroną środowiska na obszarze Sudetów,
- Wojewódzkim Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Wałbrzychu-j.w.
- Instytucie Badawczym Leśnictwa w Warszawie - Sudeckiej Stacji Doświadczalnej w Szklarskiej Porębie - w zakresie przyczyn degradacji i sposobów odbudowy ekosystemów leśnych w Sudetach,

- Instytucie Geograficznym Uniwersytetu Wrocławskiego (Zakładzie Geomorfologii) - w zakresie przyczyn i skutków klęski ekologicznej i odbudowy ekosystemów leśnych w Sudetach,
- Instytucie Nauk Geologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego - w zakresie degradacji ekosystemów leśnych w Sudetach,
- Wydziale Inżynierii Środowiska Politechniki Wrocławskiej - w zakresie rodzaju i stopnia skażenia chemicznego atmosfery oraz identyfikacji zanieczyszczeń napływowych w Sudetach,
- Katedrze Geodezji i Fotogrametrii Akademii Rolniczej we Wrocławiu - w zakresie deformacji górnej warstwy litosfery w Górach Stołowych - polskich i czeskich (CHKO Broumovsko),
- Katedrze Botaniki i Fizjologii Roślin Akademii Rolniczej we Wrocławiu - w zakresie przyczyn zamierania lasów sudeckich,
- Instytucie Melioracji i Kształtowania Środowiska Akademii Rolniczej we Wrocławiu - w zakresie intensyfikacji rolnictwa w terenach górskich,
- Instytucie Gleboznawstwa i Ochrony Środowiska Rolniczego Akademii Rolniczej we Wrocławiu - w zakresie degradacji drzewostanów świerkowych.

2. Podpisanie protokołów pokontrolnych

Wszystkie protokoły kontroli zostały podpisane przez kontrolerów i kierowników kontrolowanych jednostek. Nie zgłoszono zastrzeżeń do ustaleń zawartych w protokołach kontroli. Stosownie do postanowień art. 58 ust. 1 ustawy o NIK w 15 jednostkach kontrolowanych - na wniosek kontrolerów - po podpisaniu protokołów przeprowadzono narady pokontrolne, na których omówiono ustalenia kontroli oraz przedstawiono wnioski mające na celu usprawnienie działalności kontrolowanych podmiotów i usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości. Nie wnoszono także żadnych umotywowanych zastrzeżeń do wystąpień pokontrolnych w trybie art. 61 ustawy o NIK.

3. Postępowanie pokontrolne

W związku z ustaleniami kontroli do kierowników skontrolowanych jednostek Naj-wyższa Izba Kontroli Delegatura we Wrocławiu skierowała wystąpienia zawierające uwagi i wnioski zmierzające do usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości. Wystąpienia pokontrolne skierowano:

do Dyrektora Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych wynosząc o:

1. Podjęcie, wspólnie z dyrektorami regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych, działań zmierzających do powiększenia zasobów genowych Leśnego Banku Genów w Kostrzycy szczególnie cennych, zagrożonych wyginieciem, a przewidzianych do objęcia ochroną gatunków drzew, krzewów i runa leśnego.
2. Doprowadzenie do bardziej efektywnej współpracy z instytutami naukowymi, mającymi na celu wypracowanie metod długoterminowego przechowywania materiału genetycznego i zapewnienia tym

samym gromadzenia w zasobach Leśnego Banku Genów (pyłku, tkanek lub izolowanych osi zarodkowych) ginących populacji krzewów i roślin dna lasu.

3. Zwiększenie skuteczności nadzoru nad dyrektorami regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych w zakresie zmniejszenia zobowiązań i wyegzekwowania należności za sprzedane drewno.
4. Rozważenie podjęcia działań organizacyjnych (z ustaleniem ramowych zasad szacowania), umożliwiających określenie wielkości szkód spowodowanych w lasach przez zwierzyńę, celem ustalenia faktycznego poziomu strat, oraz zobligowanie kół łowieckich do partycypacji w kosztach ochrony lasu, w przypadku nieusprawiedliwionego niewykonania planowanych redukcji populacji zwierząt łownych.

do Wojewody Jeleniogórskiego wnosząc o:

1. Urealnienie programów „Strategii rozwoju województwa jeleniogórskiego” i „Polityki ekologicznej” w aspekcie uwzględnienia w nich aktualnego stanu prawnego w celu m.in. sprecyzowania jednoznacznych i konkretnych zadań proekologicznych związanych z poprawą stanu ochrony środowiska szczególnie w rejonie Sudetów.
2. Sporządzenie aktualnego rejestru jednostek organizacyjnych prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa, które winny wносить opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska.
3. Objęcie opłatami (zgodnie z § 9 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie opłat za szczególne korzystanie z wód i urządzeń wodnych oraz art. 86b ust. 3 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska) za gospodarcze korzystanie ze środowiska jednostek organizacyjnych nie przekazujących do Urzędu informacji o ilości wyemitowanych do atmosfery zanieczyszczeń, składowanie odpadów i pobór wody.
4. Podjęcie działań mających na celu likwidację szkód górniczych pozostałych po eksploatacji rud uranu w rejonie Kowar, poprzez zabezpieczenie otwartych sztolni i szybów górniczych.
5. Przyspieszenie działań ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów gospodarki odpadami m.in. poprzez przystąpienie do realizacji inwestycji zapewniających utylizację odpadów medycznych.
6. Wykonanie brakujących planów urządzenia lub inwentaryzacji lasów stanowiących własność osób fizycznych oraz spowodowanie wykonania ustawowego obowiązku sporządzenia planów urządzenia dla pozostałych lasów nie stanowiących własności Skarbu Państwa.
7. Sporządzenie brakujących oraz uzupełnienie lub skorygowanie wadliwie opracowanych planów ochrony dla rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych, uwzględniając w tym zakończenie m.in. prac nad planem ochrony Rudawskiego Parku Krajobrazowego.

do Wojewody Wałbrzyskiego wnosząc o:

1. Przeanalizowanie opracowanego w 1989 r. „Programu ochrony środowiska województwa wałbrzyskiego do roku 2010”, w aspekcie uwzględnienia stanu prawnego i wynikających z obowiązujących przepisów zadań dla służb Wojewody oraz innych służb związanych z ochroną środowiska, a także

jednostek organizacyjnych zaangażowanych w realizację zadań dotyczących poprawy stanu środowiska w celu jednoznacznego sprecyzowania konkretnych zadań ekologicznych niezbędnych do wykonania, z jednoczesnym określeniem terminów oraz instytucji odpowiedzialnych za ich realizację.

2. Zapewnienie warunków do wprowadzenia w życie wszystkich opracowań dotyczących ochrony środowiska Sudetów sporządzonych m.in. ze środków budżetu Wojewody, z jednoczesnym rozpropagowaniem ich w jednostkach samorządowych i udzieleniem większego wsparcia finansowego przy realizacji inwestycji proekologicznych dotyczących poprawy stanu środowiska prowadzonych w tym rejonie.
3. Podjęcie skutecznych działań na rzecz dostosowania planu Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego do wymogów aktualnie obowiązujących planów ochrony parków krajobrazowych, przyspieszenie prac związanych ze sporządzeniem planów dla Parku Krajobrazowego Gór Sowich i Ślęzańskiego Parku Krajobrazowego oraz opracowanie planów ochrony dla 6 rezerwatów przyrody.
4. Wzmoczenie nadzoru i kontroli inwestycji prowadzonych z udziałem środków budżetowych w celu zdyscyplinowania jednostek korzystających z dotacji do terminowej ich realizacji.
5. Rozważenie celowości wyciągnięcia konsekwencji służbowych w stosunku do osób, które w ramach sprawowanego nadzoru nad wykorzystaniem dotacji budżetowych przeznaczonych na realizację inwestycji w regionalnych programach restrukturyzacyjnych nie spowodowały ich zwrotu w przypadku nieterminowej realizacji zadań, tj. kotłowni olejowej w Kamieńcu Żąbkowickim, kotłowni w Zakładach „Tailor” w Dzierżoniowie, centralnego ogrzewania dla Muzeum Górnictwa w Nowej Rudzie, kotłowni w Gminnym Ośrodku Kultury w Srebrnej Górze.
6. Dopilnowanie rozpoczętych przez Wojewódzki Szpital Zespolony w Wałbrzychu działań na rzecz pozyskania dodatkowych dostawców odpadów sanitarnych zapewniających tym samym optymalne wykorzystanie zdolności funkcjonującej spalarni. Usługi względem dostawców zewnętrznych (dodotowanych) winny być realizowane w oparciu o stosowne umowy uwzględniające uprzednio skalkulowane ceny jednostkowe usług.
8. Dokonanie kompleksowej, pogłębionej analizy celowości budowy nowej spalarni odpadów sanitarnych w Kłodzku, w kontekście między innymi niskiego stopnia wykorzystania istniejącej spalarni w Wałbrzychu.

do Okręgowej Dyrekcji Gospodarki Wodnej wnioski dotyczyły m.in.:

1. Wykonania robót naprawczych budowli piętrzących wodę ujętych w protokołach komisyjnych przeglądów tych obiektów, z jednoczesnym uwzględnieniem pozyskiwania środków finansowych na wykonanie tych prac od gmin i innych użytkowników.
2. Rozważenie możliwości ustalenia zasad współpracy z Regionalną Dyrekcją Lasów Państwowych we Wrocławiu i innymi administratorami wód w zakresie planowania robót utrzymaniowych wód śródładowych, w tym zabudowy źródłowych partii potoków górskich.

do Karkonoskiego Parku Narodowego wnioskowano m.in. o:

1. Podjęcie skutecznych działań organizacyjnych w celu doprowadzenia do zatwierdzenia przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa „Planu Ochrony Karkonoskiego Parku Narodowego”.
2. Dopilnowanie rzetelnej realizacji założeń planowych w zakresie ochrony i hodowli lasu w aspekcie zgodności z zapisami w aktualnie obowiązującym operacie urządzenia lasu z jednoczesnym opracowaniem niezbędnych dokumentów formalnoprawnych określających status i zasady funkcjonowania gospodarstwa pomocniczego przy Karkonoskim Parku Narodowym.

do Parku Narodowego Gór Stołowych wnioski dotyczyły m.in.:

- 1 Kontynuowania działań zmierzających do terminowego zakończenia prac nad „Planem Ochrony Parku Narodowego Gór Stołowych”.
2. Doprowadzenie do ostatecznej windykacji należności (70,462 zł) od dłużników zalegających z zapłatą za drewno
3. Analizowania i oceny przydatności sadzonek wyhodowanych w gospodarstwie szkółkarskim w Kostrzycy w porównaniu do wyprodukowanych we własnych szkółkach w aspekcie ewentualnego rozszerzenia współpracy w przyszłości.

do Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych - wnioski dotyczyły m.in.:

1. Kontynuowania w nadzorowanych nadleśnictwach działań, mających na celu pełną realizację zadań wynikających z planów urządzenia lasów, a w szczególności stosowanie do nasadzeń gatunków drzew pożądanых w danym typie siedliskowym lasu.
2. Dopilnowania realizacji zadań wynikających z programu zachowania leśnych zasobów genowych i hodowli selekcyjnej drzew leśnych, w szczególności zakładania upraw pochodnych i plantacji nasiennych, jak i przechowalnictwa nasion w Banku Genów w Kostrzycy.
3. Podjęcie skutecznych działań w celu zintensyfikowania produkcji sadzonek z zakrytym systemem korzeniowym w Szkółce Leśnej w Kostrzycy.
4. Prowadzenia w nadleśnictwach bieżącej analizy wielkości populacji zwierzyny łownej, realizacji planowanych odstrzałów, celem minimalizacji szkód w uprawach i drzewostanach, z jednoczesnym podjęciem przewidzianych w art. 30 pkt 1 ustawy prawo łowieckie, działań zmierzających do udziału kół łowieckich w pokrywaniu kosztów ochrony lasu w przypadku nieusprawiedliwionego ich wykonania.
5. Sprawowanie bieżącego i skutecznego nadzoru w zakresie sprzedaży drewna w nadzorowanych przez RDLP nadleśnictwach celem niedopuszczenia do powstawania należności wymagalnych, z jednoczesną poprawą windykacji m.in. poprzez pełniejsze rozeznanie możliwości płatniczych odbiorców.
6. Doprowadzenia w ramach sprawowanego nadzoru i koordynacji zadań gospodarczych, do pełniejszej realizacji wniosków Najwyższej Izby Kontroli Delegatury we Wrocławiu.

do kontrolowanych nadleśnictw wnioskowano m.in. o:

1. Podejmowanie skutecznych działań w zakresie pełnej realizacji zalesień i odnowień zgodnie z założeniami w planach urządzenia lasu dla poszczególnych typów siedliskowych, z jednoczesnym kontynuowaniem przebudowy drzewostanów świerkowych na mieszane.
2. Ujednolicenie sposobu inwentaryzowania szkód wyrządzanych przez zwierzynę, celem określenia faktycznego poziomu strat przez nią powodowanych oraz egzekwowanie realizacji planowanych odstrzałów zwierzyny płowej, z jednoczesnym podjęciem działań przewidzianych w art. 30 pkt 1 ustawy prawo łowieckie, zmierzających do udziału kół łowieckich w pokrywaniu kosztów ochrony lasu.
3. Kontynuowanie działań zmierzających do pełnego wyegzekwowania należności wraz z należnymi odsetkami za sprzedane drewno.
4. Dokonanie przeanalizowania realizacji wydanych decyzji przez nadleśniczych dotyczących m.in. zalesień, odnowień, pielęgnacji lasu itp. przez właścicieli lasów niepaństwowych celem ich ostatecznego rozliczenia.

do Leśnego Banku Genów_ - wnioskowano m.in. o:

1. Zintensyfikowanie działań mających na celu zakończenie inwentaryzacji ekosystemów leśnych i stanowisk roślin w Sudetach, w tym także zlokalizowanych na terenach sudeckich parków narodowych m.in. poprzez wyegzekwowanie obowiązku przekazywania przez nadleśnictwa rzetelnych danych dotyczących obiektów nasiennych zgodnie z poleceniem dyrektora RDLP we Wrocławiu przekazanym pismem nr ZH-710/16/96 z dnia 12 grudnia 1996 r.
2. Podjęcie wspólnie z jednostkami nadrzędnymi lasów państwowych (RDLP i DGLP) działań zmierzających do powiększenia zasobów genowych LBG szczególnie cennych, zagrożonych wyginieciem, a przewidzianych do objęcia ochroną gatunków drzew, krzewów i runa leśnego m.in. poprzez zwiększenie zaangażowania pracowników Zespołu Organizacji Zbioru i Rozmnażania w pracach związanych z organizowaniem, nadzorowaniem i pozyskiwaniem nasion w terenie.
3. Podjęcie bardziej efektywnej współpracy z instytucjami naukowymi, mającej na celu wypracowanie metod długoterminowego przechowywania materiału genetycznego i zapewnienie tym samym gromadzenia w zasobach LBG nasion (pyłku, tkanek lub izolowanych osi zarodkowych) ginących populacji drzew, krzewów i roślin dna lasu.

4. Wykonanie wniosków NIK

Z uzyskanych dotychczas odpowiedzi na wystąpienia pokontrolne wynika, że skontrolowane jednostki podjęły działania zmierzające do realizacji przyjętych wniosków.

I tak, Okręgowa Dyrekcja Gospodarki Wodnej we Wrocławiu rozpoczęła realizację zadań związanych z wykonywaniem robót naprawczych budowli wykazanych w protokołach komisyjnych przeglądów obiektów, ustaliła w ramach posiadanych środków finansowych priorytety ich wykonania. Niezależnie od powyższego

realizując wniosek dotyczący wykonywania robót utrzymaniowych, wystąpiła do zarządców o partycypowanie w kosztach. Podjęła także działania zmierzające do określenia zasad współpracy w zakresie planowania robót utrzymaniowych wód śródlądowych.

Z kolei Dyrekcja Parku Narodowego Gór Stołowych opracowała szczegółowy harmonogram związany z ostatecznym opracowaniem w 1998 r. „Planu Ochrony Parku Narodowego Gór Stołowych”. Zwiększyła kontrolę w zakresie terminowości wykonywania zabiegów pielęgnacyjnych, przez co w pełni zrealizowała zadania planowe w ochronie i hodowli lasu. Zaostrzyła kryteria w obrocie drewnem (skrócono terminy płatności, ograniczono ilości wydawanego drewna - warunkując uruchomienie nowych dostaw od rozliczenia zaległości), w wyniku czego odzyskano 57.267 zł. Niezależnie od powyższego, w celu przeprowadzenia oceny przydatności sadzonek wyhodowanych w Kostrzycy na tle własnego materiału sadzeniowego, założono w parku trzy powierzchnie porównawcze znajdujące się w obwodach ochronnych, tj. w Pasterce - 700 m n.p.m., Studziennej - 600 m n.p.m. i Karłowie - 780 m n.p.m.

Treść odpowiedzi na zalecenia pokontrolne otrzymanej z Dyrekcji Karkonoskiego Parku Narodowego wskazuje, że 17 października 1997 r. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa zatwierdził Plan Ochrony Karkonoskiego Parku Narodowego na lata 1997-2016. Wykonano wszystkie zabiegi ochronne i pielęgnacyjne ujęte w planach ochrony. Niezależnie od powyższego podjęto konkretne działania zmierzające do pełnej realizacji planowanych odstrzałów redukcyjnych zwierzyny płowej, opracowano nowy regulamin i schemat organizacyjny KPN, precyzyjnie określający strukturę i zasady funkcjonowania gospodarstwa pomocniczego, a nadto podjęto szereg działań m.in. w Krajowym Zarządzie Parków Narodowych, NFOŚiGW - celem uzyskania dotacji na usuwanie szkód powodziowych, remonty szlaków turystycznych, dróg itp.

Realizując zalecenia pokontrolne Leśny Bank Genów w Kostrzycy wystąpił do DGLP, wszystkich działających na terenie kraju RDLP oraz Krajowego Zarządu Parków Narodowych z prośbą o nadsyłanie informacji dotyczących obiektów nasiennych. Zaewidencjonował łącznie 92 wydzielone drzewostany nasienne (WDN), w tym wszystkie w Sudetach (do czasu zakończenia kontroli w ewidencji LBG ujętych było 55). Dokonał także inwentaryzacji 11 powierzchni w parkach narodowych. Zwiększono zasoby genowe do 135 gatunków w WDN i 425 drzew doborowych oraz zapasy nasion do 2.786 kg (było 182,7 kg). Zlecono ośrodkom badawczym opracowanie 9 tematów a Instytutowi Dendrologii PAN w Kórniku, opracowanie metodologii zakładania powierzchni kontrolnych i testów uwzględniających zasady przyszłej introdukcji.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne NIK, Nadleśnictwo Świdnica poinformowało m.in., że wykonuje zabiegi pielęgnacyjne zgodnie z zasadami hodowlanymi nie dopuszczając do nieprawidłowości w tym względzie. Nadleśnictwo opracowało również zasady obliczania nakładów ponoszonych na ochronę lasu, w celu obciążenia kosztami ochrony kół łowieckich, które nie wykonały planowanych odstrzałów zwierzyny. Podjęto również działania mające na celu założenie szkółki hodowlanej i wykorzystania zakupionego za 130 tys. zł za

granicą sprzętu specjalistycznego do produkcji szkółkarskiej. Ponadto odzyskano 258 tys. zł za sprzedane drewno.

Nadleśnictwo Łądek Zdrój realizując wnioski pokontrolne NIK poinformowało, że zrealizowało poprawki i uzupełnienia w drzewostanie gatunkami, które urozmaicają skład, zbliżając się tym samym do uzyskania składu gatunkowego zgodnego z typem siedliskowym lasu. Ponadto w drodze windykacji odzyskano zaległą kwotę za sprzedaż drewna w wysokości 73 tys. zł.

Dyrektor Generalny Lasów Państwowych w odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne poinformował o zwiększeniu zasobów genowych, w porównaniu do stwierdzonego stanu w czasie kontroli o 17.959 kg ze 183 kg.

5. Efekty finansowe kontroli

Stwierdzone w toku kontroli uszczuplenia finansowe wynosiły ogółem 2.019 tys. zł. Odnosiły się one do niezwindykowanych należności za sprzedaż drewna.

Do zakończenia kontroli z kwoty tej odzyskano 58 tys. zł, a do czasu sporządzenia informacji 665 tys. zł.

*Dyrektor
Delegatury Najwyższej Izby Kontroli
we Wrocławiu*

Andrzej Janusz Myrta

*Akceptuję:
Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli*

Jacek Uczkiewicz

Warszawa, dnia 3-09-1998 r.

Zatwierdzam:

*Prezes
Najwyższej Izby Kontroli*

Janusz Wojciechowski

Warszawa, dnia 3-09-1998 r.

ks.

Załącznik Nr 1

Wykaz jednostek objętych kontrolą

1. Urząd Wojewódzki w Jeleniej Górze
2. Urząd Wojewódzki w Wałbrzychu
3. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych we Wrocławiu
4. Nadleśnictwo Świeradów w Świeradowie Zdroju
5. Nadleśnictwo Szklarska Poręba w Szklarskiej Porębie
6. Nadleśnictwo Świdnica w Świdnicy
7. Nadleśnictwo Śnieżka (Szkółka Leśna w Kostrzycy) Kowary
8. Leśny Bank Genów Kostrzyca w Miłkowie nr 300
9. Nadleśnictwo Wałbrzych w Wałbrzychu
10. Nadleśnictwo Łądek Zdrój z/s w Strachocinie
11. Nadleśnictwo Międzylesie w Międzylesiu
12. Nadleśnictwo Bystrzyca w Bystrzycy Kłodzkiej
13. Park Narodowy Gór Stołowych w Kudowie Zdroju
14. Karkonoski Park Narodowy w Jeleniej Górze
15. Okręgowa Dyrekcja Gospodarki Wodnej we Wrocławiu
16. Wojewódzki Szpital Zespolony w Wałbrzychu.

Załącznik nr 2

WYKAZ PODSTAWOWYCH AKTÓW PRAWNYCH

1. Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (t.j. Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 zm. z 1995 r., Dz.U. Nr 141, poz. 692, Dz.U. Nr 90, poz. 446, z 1996 r. Dz.U. Nr 106, poz. 496, Dz.U. Nr 132, poz. 622, zm. Dz.U. z 1996 r. Nr 156, poz. 773 i z 1997 r. Nr 46, poz. 296, Nr 121, poz. 770, Nr 96, poz. 592, Nr 133, poz. 885).
2. Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 114, poz. 492, zm. z 1992 r. Nr 54, poz. 254, z 1994 r. Nr 89, poz. 415, z 1995 r. Nr 147, poz. 713, z 1996 r. Nr 91, poz. 409 i Nr 156, poz. 773, z 1997 r. Nr 14, poz. 72, Nr 43, poz. 272, Nr 54, poz. 349 i Nr 133, poz. 885).
3. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz.U. Nr 101, poz. 444, zm. z 1992 r. Nr 21, poz. 85 i Nr 54, poz. 254, z 1994 r. Nr 1, poz. 3 i Nr 127, poz. 627, z 1995 r. Nr 141, poz. 692 i Nr 147, poz. 713, z 1996 r. Nr 91, poz. 409, z 1997 r. Nr 54, poz. 349 i Nr 121, poz. 770).
4. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. Nr 27, poz. 96 zm. Dz.U. z 1996 r. Nr 106, poz. 496 z 1997 r. Nr 111, poz. 726 i Nr 133, poz. 885).
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. Nr 89, poz. 414 zm.: z 1995 r. Nr 141, poz. 692, z 1996 r. Nr 100, poz. 465, Nr 146, poz. 680 i Nr 106, poz. 496, z 1998 r. Dz.U. Nr 22, poz. 118).
6. Ustawa z 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 89, poz. 415 z 1996 r. Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 111, poz. 726 i 133, poz. 885).
7. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 zm. Dz.U. z 1971 r. Nr 27, poz. 252, Dz.U. z 1976 r. Nr 19, poz. 122, zm. Dz.U. z 1982 r. Nr 11, poz. 81, zm. Dz.U. z 1982 r. Nr 19, poz. 147, zm. Dz.U. z 1982 r. Nr 30, poz. 210, Dz.U. z 1984 r. Nr 45, poz. 242, Dz.U. z 1985 r. Nr 22, poz. 99, zm. Dz.U. z 1989 r. Nr 3, poz. 11, zm. Dz.U. z 1989 r. Nr 33, poz. 175, zm. Dz.U. z 1990 r. Nr 34, poz. 198, Nr 55, poz. 321, zm. Nr 79, poz. 464, zm. Dz.U. z 1991 r. Nr 107, poz. 464, zm. Nr 115, poz. 496, zm. Dz.U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78, zm. Dz.U. z 1994 r. Nr 27, poz. 96, zm. Nr 85, poz. 388, zm. Dz.U. Nr 105, poz. 509, Nr 85, poz. 388 zm. Dz.U. z 1995 r. Nr 83, poz. 417, zm. Dz.U. Nr 141, poz. 692, zm. Dz.U. z 1996 r. Nr 114, poz. 542, zm. Nr 139, poz. 646, z 1997 r. Nr 43, poz. 272, Nr 157, poz. 1040, Nr 115, poz. 741 i 117, poz. 751).
8. Ustawa z dnia 20 maja 1997 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114, zm. Dz.U. z 1981 r. Nr 24, poz. 124, zm. Dz.U. z 1982 r. Nr 16, poz. 125, zm. Dz.U. z 1983 r. Nr 6, poz. 35, zm. Dz.U. z 1983 r. Nr 44, poz. 203, Nr 6, poz. 35 zm. Dz.U. z 1984 r. Nr 54, poz. 275, zm. Dz.U. z 1985 r. Nr 23, poz. 100, zm. Nr 14, poz. 60, zm. Dz.U. z 1986 r. Nr 39, poz. 193, zm. Dz.U. z 1988 r. Nr 20, poz. 135, zm. Nr 41, poz. 324, zm. Dz.U. z 1989 r. Nr 34, poz. 180, zm. Dz.U. z 1990 r. Nr 51, poz. 297, zm. Nr 72, poz. 422, zm. Nr 86, poz. 504, zm. Dz.U. z 1991 r. Nr 75, poz. 332, zm. Dz.U. z 1991 r. Nr 91, poz. 408, zm. z 1992 r. Nr 24, poz. 101, zm. z 1994 r. Nr 123, poz. 600, zm. z 1995 r. Nr 6, poz. 29, zm. Nr 60, poz. 310, zm. Nr 95, poz. 475, z 1997 r. Nr 85, poz. 539, Nr 54, poz. 349, Nr 111, poz. 724, Nr 104, poz. 661, Nr 106, poz. 677, Nr 60, poz. 369, Nr 98, poz. 602, Nr 123, poz. 779).
9. Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. Nr 16, poz. 78, zm. Dz.U. z 1995 r. Nr 141, poz. 629 i z 1997 r. Nr 60, poz. 370, Nr 80, poz. 505).

10. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o odpadach (Dz.U. Nr 96, poz. 592).
11. Ustawa z dnia 24 października 1974 r. Prawo wodne (Dz.U. Nr 38, poz. 230, zm. z 1980 r. Nr 3, poz. 6, z 1983 r. Nr 44, poz. 201, z 1989 r. Nr 26, poz. 139, Nr 35, poz. 192, z 1990 r. Nr 34, poz. 198, Nr 39, poz. 222, z 1991 r. Nr 32, poz. 131, Nr 77, poz. 335, z 1993 r. Nr 40, poz. 183, z 1994 r. Nr 27, poz. 96, z 1995 r. Nr 47, poz. 243 i Nr 141, poz. 692, z 1996 r. Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 47, poz. 299 i Nr 133, poz. 885).
12. Ustawa z 13 października 1995 r. - Prawo łowieckie (Dz.U. Nr 147, poz. 713, zm. Dz.U. z 1997 r. Nr 14, poz. 72, Nr 110, poz. 715 i Nr 60, poz. 369).
13. Ustawa z dnia 17 czerwca 1959 r. o hodowli i ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim (Dz.U. z 1973 r. Nr 33, poz. 197 zm. z 1975 r. Nr 17, poz. 94, z 1990 r. Nr 34, poz. 198, z 1991 r. Nr 1, poz. 444) - uchylona ustawą z dnia 13 października 1995 r. - Prawo łowieckie.
14. Ustawa z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej (Dz.U. Nr 21, poz. 123, tekst jednolity Dz.U. z 1998 r. Nr 32, poz. 176)
15. Ustawa z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (Dz.U. Nr 73, poz. 433 ze zm., z 1991 r. Nr 114, poz. 492, Nr 101, poz. 444).
16. Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska (Dz.U. Nr 77, poz. 335, z 1996 r. Dz.U. Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 121, poz. 770, z 1997 r. Nr 133, poz. 885.).
17. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 maja 1991 r. w sprawie polityki ekologicznej (MP Nr 18, poz. 118).
18. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 89, poz. 415 ze zm., z 1996 r. Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 111, poz. 726, z 1997 r. Nr 133, poz. 885.).
19. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. z 1996 r. Nr 13, poz. 74 zm. Nr 58, poz. 261, zm. Nr 106, poz. 496, zm. Nr 132, poz. 622, zm. z 1997 r. Nr 123, poz. 775, Nr 107, poz. 686, Nr 113, poz. 734, Nr 106, poz. 679, Nr 106, poz. 679).
20. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 9 marca 1995 r. w sprawie określenia wymagań jakim powinna odpowiadać prognoza skutków wpływu ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na środowisko przyrodnicze (Dz.U. Nr 29, poz. 150).
21. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 13 maja 1995 r. w sprawie określenia rodzajów inwestycji szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi oraz ocen oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 1995 r. Nr 52, poz. 284, zm. Dz.U. z 1996 r. Nr 96, poz. 446, zm. Dz.U. z 1997 r. Nr 101, poz. 634 i sprost. Dz.U. z 1997 r. Nr 128, poz. 840).
22. Rozporządzenie Rady Ministrów z 23 stycznia 1987 r. w sprawie szczegółowych zasad ochrony powierzchni ziemi (Dz.U. Nr 4, poz. 23).
23. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 12 lutego 1990 r. w sprawie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem (Dz.U. Nr 15, poz. 92).
24. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 września 1980 r. w sprawie zasad współdziałania w zakresie ochrony środowiska terenowych organów administracji państwowej z innymi organami i jednostkami organizacyjnymi (Dz.U. Nr 24, poz. 98).

25. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1993 r. w sprawie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (Dz.U. Nr 133, poz. 638 zm. z 1994 r. Nr 51, poz. 203, Nr 140, poz. 772, z 1995 r. Nr 153, poz. 775 i z 1996 r. Nr 154, poz. 747).
26. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 września 1980 r. w sprawie ochrony środowiska przed odpadami i innymi zanieczyszczeniami oraz utrzymywania czystości i porządku w miastach i wsiach (Dz.U. Nr 24, poz. 91, zm. Dz.U. z 1996 r. Nr 132, poz. 622) - uchylony z dniem 1 stycznia 1998 r. w związku z art. 64 pkt 2 ustawy z 27 czerwca 1997 r. o odpadach.
27. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 1995 r. w sprawie wysokości zasad i trybu nakładania kar pieniężnych za nieprzestrzeganie wymagań ochrony środowiska oraz współczynników różnicujących wysokość kar pieniężnych (Dz.U. Nr 79, poz. 399).
28. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie klasyfikacji wód oraz warunków jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi (Dz.U. Nr 116, poz. 503).
29. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej (Dz.U. Nr 67, poz. 337).
30. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1959 r. w sprawie utworzenia Karkonoskiego Parku Narodowego (Dz.U. Nr 17, poz. 90 zm. z 1996 r. Nr 64, poz. 306).
31. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 września 1993 r. w sprawie utworzenia Parku Narodowego Gór Stołowych (Dz.U. Nr 88, poz. 407 zm. z 1997 r. Nr 5, poz. 25).
32. Rozporządzenie Rady Ministrów z 14 kwietnia 1993 r. w sprawie funkcjonowania Straży Parku w parkach narodowych (Dz.U. Nr 30, poz. 138).
33. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 6 kwietnia 1995 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz.U. Nr 41, poz. 214).
34. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania planów urządzenia lasów (Dz.U. Nr 67, poz. 338).
35. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 1990 r. w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i plonach rolnych przez niektóre gatunki zwierząt łownych (Dz.U. Nr 31, poz. 182, zm. Dz.U. z 1995 r. Nr 147, poz. 713).
36. Rozporządzenie Rady Ministrów z 10 września 1997 r. w sprawie gatunków zwierząt chronionych wyrządzających szkody, za które odpowiada Skarb Państwa (Dz.U. Nr 109, poz. 706).
37. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 6 stycznia 1995 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. Nr 13, poz. 61).
38. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 czerwca 1995 r. w sprawie wymagań jakim powinny odpowiadać oceny oddziaływania autostrady na środowisko, grunty rolne i leśne oraz na dobra kultury objęte ochroną (Dz.U. Nr 64 poz. 332).
39. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 grudnia 1991 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej w Lasach Państwowych (Dz.U. Nr 125, poz. 555).

40. Rozporządzenie Rady Ministrów z 6 grudnia 1994 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej w Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe (Dz.U. Nr 134, poz. 692).
41. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 3 sierpnia 1993 r. w sprawie ustalenia listy odpadów niebezpiecznych (Dz.U. z 1993 r. Nr 76, poz. 362).
42. Zarządzenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 10 czerwca 1997 r. w sprawie określenia zasad działania wojewodów w zakresie współpracy transgranicznej i międzynarodowej współpracy międzyregionalnej (MP Nr 36, poz. 349).
43. Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 30 grudnia 1995 r. w sprawie zasad ustalania jednorazowego odszkodowania za przed-wczesny wyręb drzewostanu (MP z 1996 r. Nr 3, poz. 33).
44. Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 16 czerwca 1993 r. w sprawie określenia stanowisk i wymagań kwalifikacyjnych Służby Parków Narodowych (MP Nr 34, poz. 343).
45. Konwencja z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości ratyfikowana w dniu 28 marca 1985 r. sporządzona w Genewie dnia 13 listopada 1979 r., uzupełniona w 1988 r. Dz.U. Nr 88, poz. 313 (Dz.U. z 1985 r. Nr 60, poz. 311).
46. Protokół do Konwencji z 1979 r. w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości, dotyczący długofalowego finansowania wspólnego programu monitoringu i oceny przenoszenia zanieczyszczeń powietrza na dalekie odległości w Europie (Dz.U. z 1988 r. Nr 40, poz. 313).
47. Konwencja Bazylejska z 1989 r. o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych (Dz.U. z 1995 r. Nr 19, poz. 88).
48. Umowa z 19 maja 1992 r. zawarta między Rzeczpospolitą Polską a RFN o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych (Dz.U. z 1997 r. Nr 11, poz. 56).